

't hupke

Verenigingsblad van de West Brabantse Vogelwerkgroep

Nr 205 Zomer 2026

Inhoud	
In memoriam, Harry van Vugt	4
Uit het archief; de Boerenzwaluw	5
Vogels houden van Breda; Het Seeligpark	6
Menu van de Zwarte Kraai	8
Huiszwaluw als broedvogel	9
Vogelen met kunstmatige intelligentie	15
De Boomvalk	16
Groenfestival	18
Natuurgebied in de regio; Zurenhoek	19
Dagje vogelen met Niels Visser	20
Bijzondere waarneming	21
Oproep	
<p>Brabants Landschap zoekt nog naar vrijwilligers voor de bescherming van uilen. Het beschermen bevat oa. het plaatsen en controleren van nestkasten. Helpen om erven groener te maken. Ook geeft BL een cursus voor aspirant uilen-beschermers.</p> <p>Heb je interesse, stuur dan een mail naar: mrtvanleest@gmail.com</p> <p>Martin van Leest Coördinator Uilenwerkgroep</p>	
Van de redactie	
<p>In dit nummer veel aandacht voor het overlijden van onze oprichter, oud voorzitter en columnist Harry van Vugt.</p> <p>Inmiddels hebben we een nieuwe columnist gevonden; Kurki zal met ingang van dit nummer deze rubriek gaan verzorgen.</p> <p>Veel leesplezier, Jan en Martin</p>	

't Hupke is een uitgave van de West Brabantse Vogelwerkgroep en wordt 4x per jaar toegezonden aan onze leden. Het lidmaatschap loopt per kalenderjaar. Opzegging kan alleen schriftelijk bij de secretaris, uiterlijk 1 maand voor het begin van het nieuwe kalenderjaar.
Bank NL47 TRIO 0320877035

Bestuur

Maurice Verschuren (voorzitter)
Ger Duijf (secretaris)
Luuk Wagenaars (penningmeester)
Ineke Buijnsters (PR & communicatie.)
Kees Wijnen (IT + ledenadm.)
Laurie Rijdsdijk (bio-secretaris)

Vormgeving en opmaak

Martin van Leest

Redactie 't Hupke

Martin van Leest
Jan Benoist
redactie@westbrabantsevwg.nl
De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoudelijke teksten.

Vaste medewerkers

Raymond van Breemen
John Frijters
Piet van Iersel
Hans van der Sanden
Willem Veenhuizen
Boy Possen
Ria Lambregts (foto's)
Ineke Buijnsters
Wilma Rasink

Tekstcorrectie

Betsie Staal
Hella Ligthart

Website

www.westbrabantsevwg.nl

Webredactie

Ger Duijf / Jac van Peer
website@westbrabantsevwg.nl

Hupke

Manier van aanleveren kopij: zie info op de website.

Wenst u 't Hupke digitaal te ontvangen stuur dan een mail naar:

secretaris@westbrabantsevwg.nl

Foto omslag: Jan Benoist

't Hupke wordt gedrukt op gerecycled papier door: Printwall Breda

Stadsvogels	Willem Veenhuizen stadsvogels@westbrabantsevwg.nl
Roofvogels	Raymond van Breemen roofvogels@westbrabantsevwg.nl
Uilen	Martin van Leest uilen@westbrabantsevwg.nl
Watervogels	vacant
Weidevogels	Agnes van der Sanden weidevogels@westbrabantsevwg.nl
Rooskensdonk	Cees Huijben rooskensdonk@westbrabantsevwg.nl
De Kamertjes	Oscar Loos kamertjes@westbrabantsevwg.nl
Knotwerkgroep	Rob Fisscher knotwerkgroep@westbrabantsevwg.nl
4 ^e Bergboezem	Kees Wijnen 4ebergboezem@westbrabantsevwg.nl
Dintelse Gorzen	Ronald Buijnsters dintelsegorzen@westbrabantsevwg.nl
Excursies	Giggi van Melick excursies@westbrabantsevwg.nl
Lezingen	Wilma Rasink lezingen@westbrabantsevwg.nl
Cursussen	Jan Benoist cursussen@westbrabantsevwg.nl

Onze vereniging is opgericht in 1969. Harry van Vugt was de eerste voorzitter. Helaas is hij onlangs overleden.

Het besef dat natuur en vogels respect verdienen en niet vanzelfsprekend aanwezig zijn, werd steeds zichtbaarder in de jaren zestig van de vorige eeuw. Harry en zijn vogelvrienden vonden het daarom nodig om meer kennis te vergaren over vogels, die kennis te delen, te verspreiden en om de vogels en hun leefgebied te beschermen. Uiteindelijk heeft ieder mens daar voordeel van. Datzelfde leefgebied is immers ook ons leefgebied. Dat alles was voor Harry een reden om de West Brabantse Vogelwerkgroep op te richten. Daarmee heeft Harry zich zijn leven lang ingezet voor het welzijn van vogels. We zullen Harry gedenken als een man met een grote passie voor vogels en de natuur.

Maar dan nog een andere gedachte: hoe kun je iets leren?

Antwoord: door het te doen. Hoe hebt u leren fietsen bijvoorbeeld? Door het te doen. Misschien hebben uw ouders u nog een zetje mee gegeven, maar u hebt het fietsen geleerd door het stug vol te houden en vaak te proberen. Vallen en opstaan, u kent het spreekwoord. Hoe word je een vogelaar? Kun je dat leren? Jazeker, door het te doen. Veel doen en leren van elkaar, van onze excursies, cursussen en lezingen. Of lekker zelf uitpluizen (met Merlin en vogelboeken). Over vogelaars gesproken, wat voor een type vogelaar bent u eigenlijk?

Bent u een teller, een verteller, een hersteller of een beller?

Van alles een beetje kan natuurlijk ook.

In onze vereniging kunnen we niet zonder die vier talenten. De meeste vogelaars zijn tellers. Tuintellers bijvoorbeeld, of watervogeltellers, BMP tellers, MUS, slaapplaatsen, kolonievogels, Avimap, PTT, nestkasten in het Liesbos tellers, jaarrond tellers, kortom tellers in allerlei smaken. Sommigen onder ons zijn vertellers. Die leiden met passie de excursies of geven cursussen. Het zijn de vertellers die schrijven in ons verenigingsblad 't Hupke.

Anderen zijn de herstellers. Dat zijn de vogelbeschermers en de bomenknotters, de uilenkastenverzorgers, de werkers van de Kamertjes, de oeverzwaluwenwand en de vlotjes op de Emerplas.

En dan de bellers. Er wordt wat afgebeld, georganiseerd en gemaïld. De bellers regelen de lezingen, de excursies, de cursussen, de zaaltjes, de contacten met derden. Het bestuur van de WBvvg: typische bellers.

Heb u ook een talent? Of meerdere zelfs en wilt u uw ei kwijt? Laat maar weten hoor.

**Uw voorzitter,
Maurice Verschuren**

Controverse

Het verdeelt natuurliefhebbers: twitchen.

Twitchen is de reflex om direct in beweging te komen om dwaalgasten, waar ook in Nederland, te gaan zien. Het werd eerder treffend omschreven als mentale kramp. Bij vogels is het fenomeen het meest massaal, maar bij vrijwel elke soortgroep hebben mensen er een hobby aan.

Om kleur te bekennen: ondergetekende doet er vol overgave aan mee en haalt er veel voldoening uit. Een onschuldige uitwas van de hobby die vogels kijken is. Een dag met alleen algemene soorten is nooit een verloren dag. Heerlijke pap, als het ware. De dwaalgasten zijn als de laatste, niet meer verwachte krent.

Waar het negatieve sentiment rond twitchen vandaan komt? Dat weet ik na al die jaren nog steeds niet echt. Voor sommigen is het niet "hunding". Het past niet bij hun manier van natuurbeleving. Zo kan de massaliteit, zeker bij extreme dwaalgasten, tegenstaan. Staat ze mij ook weleens.

Vaak wordt gesproken over verstoring. Dat herken ik niet uit het veld. De essentie is om een soort zo goed mogelijk te zien. Dat gaat niet als je verstoort. Bovendien loop je kans om gelyncht te worden als jij degene bent die de soort wegjaagt terwijl er nog mensen onderweg zijn. Nee, het werkt echt alleen zónder verstoring.

Hoewel het aantoonbaar zo is dat, naarmate een zeldzaamheid langer blijft, het aandeel twitchers afneemt ten gunste van het aandeel hobbyfotografen en de mores van beide groepen echt verschillen, zie ik weinig heil in het leggen van de 'schuld' bij de een of de ander. Uiteindelijk gaat het over zelf nadenken, verantwoordelijkheid nemen voor eigen gedrag, fatsoenlijke sociale controle maar vooral het belang van de soort vooropstellen. Dát is de essentie.

Maar wat denk ik het meest belangrijk is: accepteren dat iedereen 'natuur' op een andere manier beleeft en daar ruimte voor geven. Al die manieren dragen bij aan draagvlak voor natuur. En juist dat is in deze tijden echt heel erg hard nodig.

Kurki

Harry van Vugt

De liefde voor de vogels is bij Harry op jonge leeftijd ontstaan op de kostschool in Oudenbosch. Een van de broeders had een natuurclubje en samen met enkele geïnteresseerden trokken ze het veld in.

Oprichting

Het was begin 1969 dat Harry een uitnodiging verstuurde naar een aantal bij hem bekende vogelaars in West-Brabant om te komen tot de oprichting van een Vogelwerkgroep. En het was 29 april 1969 dat een twintigtal vogelaars aanwezig was op de oprichtingsvergadering; 5 genodigden waren met bericht van verhindering afwezig en een tiental genodigden gaven hun instemming met de oprichting.

Het eerste bestuur bestond uit:

Voorzitter:	F. Pater
Secretaris:	H. v. Vugt tot 1979
Penningmeester:	A. v.d. Elshout
Mededelingensecretaris:	J. v. Meel
Redacteur:	H. v. Vugt

Het eerste mededelingenblad van zijn (Harry) hand verscheen in mei 1969. Dit mededelingenblad was de voorloper van 't Hupke. In de jaren die volgden, sloten steeds meer West-Brabantse vogelaars zich aan bij de vogelwerkgroep die als naam kreeg: de West Brabantse Vogelwerkgroep.

De Coup

We schakelen even door naar augustus 1979. Het mededelingenblad zou 4x per jaar verschijnen maar in augustus 1979 verscheen het laatste mededelingenblad nl. nummer 15 (i.p.v. nummer 40). Het bestuur van de vereniging was de jaren hiervoor erg uitgedund en de activiteiten stonden op een laag pitje. Harry kreeg een baan op Schiphol en was daardoor minder aanwezig in Breda. Tijd voor een 'coup'. Zie hiervoor artikel in 't Hupke nummer 178 blz. 3. Een nieuw en fris bestuur trad aan. Harry werd voorzitter van 1979 t/m 1991.

't Hupke werd geboren en het werd een echt blad op A5-formaat. Agnes v.d. Sanden voerde jarenlang de redactie.

Vogelreizen

Vanaf 1973 gingen we ieder jaar samen met de auto op vogelreis door Europa. O.a. Spanje, Frankrijk, Duitsland, Polen, Hongarije, Slowakije, Zweden, Noorwegen, Denemarken. Later vaak met meerdere vrienden met een busje. Weer later met het vliegtuig met Ecotours o.a. naar Lesbos, Cyprus, Roemenië, Bulgarije, Oman, India, Turkije, Rusland, Kirgizië, Georgië. Altijd waren natuurgebieden ons reisdoel.

Harry stond niet graag in t zonnetje

Harry en (zijn toenmalige vriend) Ad Klop kregen van de provincie de Milieuprijs toegekend. Dit voor het initiatief en de vele uren die ze gewerkt hadden aan het herstel van de Eendenkooi in Terheijden. Deze werd uitgereikt op het provinciehuis. Ad Klop moest hem alleen ophalen. Harry schitterde door afwezigheid. In 2010 werd Harry Sovon Vrijwilliger van het Jaar. Op de Sovondag werd hij naar voren geroepen nadat ik een presentatie had gehouden over Harry en zijn werkzaamheden. Hij heeft hierover nooit meer iets gezegd tegen mij en is ook nooit meer op de Sovondag verschenen.

Gevallen

Medio 2022 is Harry door zijn trouwe vriend Rex in het Markdal omvergetrokken toen deze ergens van schrok en ervandoor wilde gaan. Harry kon niet meer opstaan. Met de ambulance naar het ziekenhuis maar niet zonder zijn trouwe vriend Rex. De ambulance zette eerst de hond af aan de Bavelseleen. Alwaar de politie hem ophaalde en naar het dierenasiel bracht voor een logeerpartij die later 6 weken bleek te duren. In zorghotel Merlinde moest hij herstellen na zijn operatie. Terug thuis aan de Bavelseleen ging het lopen steeds slechter. Dit was, bleek later, het begin van het einde.

Foto: Jan Benoist. Harry op de bank met looprek

In memoriam

De laatste 'nuchtere' fase

Op 17 juni 2025 schreef Harry:

Dag Jan,

Het mee organiseren van de inboedelverdeling heeft geen haast.

Ik leef nog half.

Prettige vakantie.

M.vg. Harry

Harry was erg nuchter over het einde. Hij deed er niet moeilijk over. Het was nu eenmaal zo. De laatste maanden in 't hospice zei hij regelmatig: "ik hoop iedere morgen dat ik niet meer wakker word" en later: "het gaat nu wel erg lang duren".

Bijna elke dag kwam wel een van zijn vogelvrienden op bezoek. Tot 7 maart, toen was het eindelijk zover.

De vogel was gevlogen.

Jan Benoist

Hierna de lijst die Harry zelf samenstelde toen hij "het einde voelde naderen".

Harry van Vugt: natuur en vogels 1938-2026

- Natuurclub school o.a. Latijnse namen van vogels leren. Later ook de Engelse vogelnamen.
- KNNV Breda bestuurslid
- Contactorgaan Vogelstudie KNNV
- Adviseren aankoop natuurgebieden bij ruilverkavelingen o.a. De Hillen, Gastels Laag, Lange Water
- Ruilverkavelingen in jaren 1960 en 1970 kritisch volgen
- IVN gids
- Vereniging Behoud Biesbosch diverse activiteiten
- Botulisme bestrijding
- Golfbaan tellingen
- Simultaan tellingen Regenwulpen op slaapplaatsen: Dwingeloos heide, Zwart Goor, Kalmthoutse heide. Publicatie resultaat gepubliceerd in het Vogeljaar
- 15 jaar Mezen onderzoek (nestkasten) Liesbosch
- 50 jaar watervogels tellen
- 46 columns in 't Hupke
- 60 artikelen in 't Hupke
- SOVON districtcoördinator
- SOVON lid ledenraad
- SOVON medewerking aan alle Atlassen (publicaties-projecten)
- SOVON-vrijwilliger van het jaar
- Kerk- en Steenuilkasten plaatsen en controleren
- BMF-vrijwilliger
- Milieuprijs Noord-Brabant
- Twee excursies per jaar
- Cursus vogels herkennen
- Actievoeren tegen jacht
- 35 jaar ringen met drieën ca. 80.000 vogels
- Bestuurslid Ringers vereniging
- Controleur Vogelwet
- SOVON BMP, slaapplaats tellen, watervogels, kolonievogels tellen
- Vogels inventariseren voor CRM in Weimeren, Goudberg, Maatjes, Lange Gooren en Krochten. In laatste gebied ook beheerwerk
- 25 jaar beheer eendenkooi
- Vogelreizen
- Waarnemingen.nl 42000
- Soorten Breda 200
- Soorten Nederland 300
- Top waarnemingen in 30 gebieden.

Was getekend: december 2024 Harry van Vugt.

De Boerenzwaluw

Het is misschien niet de eerste de beste vogel waar je aan denkt, maar het gezegde 'één zwaluw maakt nog geen zomer' kennen velen van ons. Omdat elders in dit blad over de Boomvalk wordt gesproken, leek het me een goed idee om eens naar een vogel te kijken die vaak als prooi voor deze valk dient. Knap is het wel om een zwaluw te pakken, lijkt me, want ze met de kijker volgen is al een hele toer, laat staan ze tellen.

Dat het een vogel is die al jaren wordt genoteerd in ons archief, blijkt wel uit de waarnemingen die Hans van der Sanden weer eens voor me uit het archief haalde. Maar liefst meer dan 6000 waarnemingen werden genoteerd. En dat het geen eenlingen zijn, kun je ook zo in de tabel hierna lezen.

Een overzicht van de tellingen staat in de volgende tabel:

Samenvatting Boerenzwaluwen

periode	aantal waarnemingen	getelde Boerenzwaluwen	gemiddeld aantal per waarneming
1970-1975	139	704	5,1
1976-1980	17	105	6,2
1981-1985	70	341	4,9
1986-1990	123	381	3,1
1991-1995	198	818	4,1
1996-2000	265	1007	3,8
2001-2005	14	149	10,6
2006-2010	306	5913	19,3
2011-2015	965	11605	12,0
2016-2020	2030	30445	15,0
2021-2025	1887	17551	9,3

Opvallend is wel dat het groepsgemiddelde groter wordt naarmate we verder in de 21^e eeuw geraken. Ook de aantallen stijgen aanzienlijk, wat deels veroorzaakt wordt door het gebruik van waarneming.nl sinds 2008, maar ook doordat er op plaatsen gekeken werd waar de Boerenzwaluwen zich verzamelen voordat ze naar het zuiden trekken.

In de avifauna van Noord-Brabant (1967) staat al dat de Boerenzwaluw een algemene vogel is van het buitengebied. Ook worden in dit boek al de nodige slaapplekken van deze vogel genoemd, kennelijk is dit een gebruik bij deze soort. In de Atlas van de Nederlandse Broedvogels (1979) kun je zien dat heel Nederland is bezet met broedende Boerenzwaluwen. Er wordt geschat dat er per 100 hectare 4 paren broeden. Dat levert dan voor Nederland 150.000 paren op.

In de daaropvolgende atlas van SOVON (2002) blijkt dat de Boerenzwaluw inmiddels de Flevopolder heeft gevonden als broedgebied.

Hiermee broedt hij vrijwel overal, behalve in grotere aaneengesloten natuurgebieden als de Veluwe en de duinen.

Het blijft lastig om het aantal broedparen te schatten, dat blijkt ook uit wat er in de vorige atlas werd geschreven: 150.000 tot 200.000 paren. Maar er worden ook wel slechte voorspellingen voor de soort gegeven. Dat komt doordat er regelgeving is rond de stallen van veeboeren en doordat het aantal boerenbedrijven verder afneemt door schaalvergroting.

In de atlas van de West-Brabantse Broedvogels (2007) vinden we dezelfde waarschuwing over de achteruitgang van de soort. De hoogste dichtheden worden nog bereikt in het zeekeleigebied, namelijk 8,1 per 100 ha. Op de zandgronden is het minder, 5,0 per 100 ha. Er wordt in dit boek niet stilgestaan bij de slaapplekken en waar ze in West-Brabant te vinden zijn. Waarschijnlijk omdat ze zich verplaatsen.

Maar dát is nou juist zo leuk, een echte grote groep zien vliegen en dan een Boomvalk ertussen zien jagen. Dat noem ik nog eens een evenement. Het is elk jaar te zien bij Scala aan de Oosterhoutseweg. Daar zijn mooie rietkragen die door verschillende vogelsoorten als slaapplekken worden gebruikt, naast Boerenzwaluwen ook door Witte Kwikstaarten en Spreeuwen. Ik heb een aantal jaren geprobeerd de aantallen op deze plek bij te houden. In september 2000 stonden we daar met een aantal vogelaars naar pakweg 2000 Zwaluwen te kijken. Bert van de Haar heeft toen foto's gemaakt van de Boomvalk die wel eens een verse Boerenzwaluw wilde eten, denk ik. Later ben ik er nog een paar keer gaan kijken, maar helaas de hoge aantallen van toen heb ik niet meer gezien. Kortom, de Boerenzwaluw is een interessante vogelsoort die onze aandacht dik verdient. En slaapplekken zijn een mooie gelegenheid om grote aantallen te zien.

Boerenzwaluwen. Foto: Hans Dekker.

Piet van Iersel

Seeligpark van ontstaan tot heden

De "witte huisjes" Foto: Willem Veenhuizen

Ligging algemeen

Het Seeligpark wordt een nieuw park, ontwikkeld op het voormalige defensie terrein, omsloten door de Fellenoordstraat, langs het te slopen belastingkantoor, Vredenburgsingel en Markendaalseweg. Het terrein is bekend bij diverse generaties, want zij zijn hier gekeurd voor de dienstplicht.

Deze open ruimte komt vrij door verlenging van de Nieuwe Mark, die weer aansluit op de zuidelijke singel. Voor de gemeente een mooie aanleiding om hier een park te plannen waar gerecreëerd kan worden aan de oevers van de Nieuwe Mark.

Historie

Het park is vernoemd naar luitenant-generaal van de artillerie H.G. Seelig (1785-1864).

In 1640 werd het toenmalige exercitieterrein, nu nog de naastgelegen gasthuisvelden, uitgebreid met een arsenaal (een gebouw voor opslag van goederen bestemd voor defensie). Later kwamen er nog enkele arsenalen bij; deze maken nu deel uit van de schoolopleiding van de Rooi Pannen, en zijn gelegen ten noorden van de Fellenoordstraat.

Op het toekomstige parkterrein staan ook een aantal zogenaamde 'witte huisjes' uit 1889-1890. Deze dienden als woning voor de officieren en hun gezinnen. Straks worden het waarschijnlijk kantoren.

Een arsenaal gelegen binnen het park aan de Nieuwe Mark wordt, hoe kan het ook anders, een horecagelegenheid. De andere gebouwen worden waarschijnlijk in gebruik genomen voor een nieuw natuurinformatiecentrum.

Beplantingen

Het huidige terrein is omsloten door begeleidende historische muren langs de Fellenoordstraat, door nieuwe hekwerken en deels door oude singelgrachten, aan de Vredenburgsingel en langs een deel van de Markendaalseweg.

Langs de Fellenoordstraat en naast het middenterrein staan twee rijen redelijk op leeftijd zijnde lindebomen. Dit is nu een fraai wandelpad geworden.

Op het westelijke deel staan verspreid een aantal eveneens zwaardere bomen, linden, berken en diverse eiken. Dit geeft een bosachtige sfeer.

Het mooiste deel bevindt zich langs de Vredenburgsingel en een stukje Markendaalseweg. Hier bevinden zich fraaie taluds met zware vleugelnoten en een mooie dichtbegroeide oeverbeplanting, bestaande uit rietstroken en in het water aangebrachte drijvende oevers.

De tuinen nabij de witte huisjes en enkele op het terrein nu nog aanwezige groenblijvende, dichte beplantingen zijn belangrijk voor de natuur en de parksfeer.

Het belangrijke middendeel van het park, nu een open grasterrein, werd door de militairen als sportveld gebruikt en mag niet worden aangetast!

Vogel- en natuurkwaliteiten

Periode 2002-2008

In 2005 is een deel van dit gebied gekarteerd door Eric Corssmit en Piet van Iersel.

Het defensie terrein was niet toegankelijk en moest vanuit de buitenkant bekeken worden. Algemene soorten als Houtduif, Turkse Tortel, Kool- en Pimpelmees, Merel, Roodborst, Vink, Tjiftjaf, Zwartkop en een enkele Boomkruiper, waren aanwezig.

Het zuidelijke en oostelijke deel, de singel met zijn oeverbeplantingen en grazige taluds, is altijd al interessant geweest voor de vogelwereld.

Fuut, Kleine Karekiet, Meerkoet, Waterhoen en een enkele Grote Canadese Gans werden genoteerd.

Periode 2009-2020

Weinig of geen waarnemingen. Tijdens de stadse watervogeltellingen worden er meer Waterhoenen genoteerd. De Fuut doet jaarlijks broedpogingen, maar door passerende plezierboten worden ze te vaak verstoord.

Vogels houden van Breda

Het binnenterrein, het sportveld, werd en wordt door verschillende soorten gebruikt als rust- en voedselterrein. Onder andere door Kauw, Kokmeeuw, Kleine Mantelmeeuw, Houtduif, Spreeuw, en na een aantal jaren meerdere Grote Canadese Ganzen, Grauwe Ganzen, en soms een Zilvermeeuw en Scholekster!

Periode 2021-heden. In het kader van de inventarisaties voor de Nieuwe Mark wordt door verschillende natuurverenigingen de natuurkwaliteit gemonitord, zowel van watervegetaties als van alle aanwezige diergroepen. Ondergetekende en Piet van Iersel bekijken en karteren sinds 2021 de vogelwereld rondom de Nieuwe Mark, de Tolbrug, de Markendaalseweg, het terrein van de Rooi Pannen en het terrein van de Seeligkazerne.

Ik noteer het op papier, de methode Bloem. Piet voert in via Waarneming.nl en doet op een aantal plekken de vijf-minutentelling. In 2023 en 2024 zijn we bijna niet geweest vanwege de vele werkzaamheden rondom de doorstroming van de te realiseren Nieuwe Mark.

Vogeltechnische kwaliteiten met aanbevelingen

We beperken ons tot het nieuw te maken Seeligpark. Het blijkt tijdens onze bezoeken dat de randgebieden net zo belangrijk zijn als het park zelf. Zowel tuinen als soorten bebouwing kunnen voor vogelsoorten belangrijk zijn (Huismus, Gierzwaluw en Zwarte Roodstaart).

Binnen het nieuw te ontwikkelen park zijn de huidige oudere boombeplantingen zeer belangrijk. Af en toe zijn de Grote Bonte Specht en Boomkruiper aanwezig en eenmalig is de Boomklever genoteerd! Het grazige binnenterrein zal straks, vanwege de meer recreatieve functie, voor diverse soorten minder uitnodigend zijn om er gebruik van te maken. Tijdens rustige perioden en in de winter zal het zeker als rust- en voedselruimte door verschillende soorten blijvend worden gebruikt. De huidige singelelementen zijn belangrijke refugia voor diverse water- en moerassoorten. Kleine Karekiet, Waterhoen, Meerkoet, Grote Canadese Gans, Wilde Eend en af en toe een Fuut zijn als broedvogel nog steeds aanwezig. Vooral de ruigere oevers en de drijvende eilandoevers langs de Nijverheidssingel blijken daarvoor zeer waardevol te zijn.

Zeker in combinatie met de taluds zou het mooi zijn om langs het water een meer extensieve strook te bestemmen voor nog meer rust en schuilgelegenheid. Dit zou kunnen door nog steilere taluds en door minder te maaien zodat het hogere gras de doorloop van de loslopende honden belemmert.

Het 'bootje varen' geeft voor de watervogels, zeker in de broedtijd van maart tot en met juli, problemen. Vanwege het te snel varen ontstaan er hoge golven, waardoor nesten in de oevers worden weggespoeld.

Dus, indien mogelijk, zou het goed zijn de snelheid te begrenzen of dit deel in de broedtijd niet te bevaren. Misschien pleksgewijs besdragende en groenblijvende heesters bijplanten. En diverse hekwerken met klimplanten aanbrengen; belangrijk voor de vogelwereld en het verhogen van de parksfeer.

Een tweetal vleermuistorens zijn al geplaatst. Dit was een mitigerende maatregel vanwege de aanwezigheid van diverse soorten in het naastgelegen belastingkantoor. Het Seeligpark wordt zelfs een rookvrij park, goed voor onze gezondheid. En dit nieuwe park zal daarom ook een groene long worden én blijven langs de oevers van de Nieuwe Mark! Breda, een stad in een park.

Willem Veenhuizen

Bronnen:

Kappelhof T, Leenders K, Messer J.W., Klep P., 2021; Historische atlas van Breda, Pictures Publishers; Iersel van P, H van der Sanden, A. van der Sanden, Veenhuizen W, 2009; Vogels (houden) van Breda, NPM Breda

Waarneming.nl, 2025; diversen geraadpleegd Erfgoedweb Breda.

Breda stad in een park, kaart en atlas 1^e editie, juli 2020

Amersfoort/RD New, 1:10.000

Archief West Brabantse Vogelwerkgroep; H. van der Sanden

Zicht op het Seeligterrein. Foto: Willem Veenhuizen

Menu van de Zwarte Kraai

In juni 2025 verbleven wij een paar dagen in Limburg. Tijdens een wandeling in Gerendal-Schaapsput was ik getuige van een bijzondere waarneming (klein drama). Door mijn verrekijker zag ik een Zwarte Kraai voedsel zoeken in het bloemrijk grasland. Toen hij opvloog en landde in een hoogstamfruitboom (waarschijnlijk een dode tak, want er zat weinig blad aan) ter plaatse, viel mij op dat hij wel een zeer grote worm in zijn bek had. Ik kon een foto maken, hierop was duidelijk een hazelworm (pootloze hagedis) te zien in de bek van de Zwarte Kraai. Deze vogel staat bekend als een alleseter en helaas staat dus ook hazelworm op zijn menu.

Zwarte Kraai met hazelworm. Foto: Raymond van Breemen

In eerste instantie had ik op waarneming.nl Zwarte Kraai ingevoerd, later realiseerde ik mij dat hazelworm veel zeldzamer is en heb ik de soort gewijzigd naar hazelworm. Dit bleef bij Tariq Stark van Reptielen Amfibieën Vissen Onderzoek Nederland (Ravon) niet onopgemerkt; hij benaderde mij om de waarneming toe te lichten. In 2020 zag ik een Zwarte Kraai op de zandvlakte in Boswachtrij Dorst die druk bezig was met voedsel. Door de verrekijker was duidelijk te zien dat de Zwarte Kraai met iets groots bezig was, het leek wel spekzwoerd. Hij bleef maar oppakken en met zijn snavel erop inhakken. Doordat ik de prooi niet op naam kreeg besloot ik de Kraai te benaderen, deze vloog op en liet zijn prooi liggen. Bij de buit aangekomen bleek het om een wilgenhoutrups te gaan, deze behoort tot de grootste nachtvlinders die nog in onze streken voorkomen. Ook de rups ervan is een reus onder de vlinderlarven, hij kan wel 8 tot 9 cm lang worden en vreet vingerwijde gangen in hout van wilgen en populieren. De zure geur die de wilgenhoutrups afscheidt, kan mogelijk verklaren dat de kraai de buit liet liggen en het eerder beschreven gedrag vertoonde. Harald Jansen plaatste op 2 november 2023 een foto van een Grote Bonte Specht met een wilgenhoutrups op de WhatsApp-groep van de Vogelwerkgroep. Hij vroeg zich af wat de Specht in zijn bek had. Door mijn eerdere waarneming kon ik bevestigen dat het om een wilgenhoutrups ging.

Of de Specht de wilgenhoutrups verder heeft opgevreten weet ik niet, de Zwarte Kraai vond hem niet lekker.

Bonte Kraaien met mossel. Foto: Raymond van Breemen

Discussie

Het kijken naar vogels is een geweldige bezigheid, velen weten nog precies wanneer ze hun eerste vogel hebben gezien, bijvoorbeeld de eerste Ijsvogel aan een beek, jagend op vis, of een Putter in een elzenboom, foeragerend op de zaden in de elzenproppen. Het waarnemen van gedrag en het lezen van de biotoop is een uitdaging en voor ondergetekende een logische vervolgstap in het vergaren van kennis en natuurbeleving. Wat eten vogels en hoe is hun foeragegedrag, in een doorsnee vogelgids wordt hier niet veel aandacht aan besteed. Doordat hij goed benaderbaar is, is goed te zien wat hij eet (hij is altijd alert en waakzaam). Eerder heb ik waargenomen hoe Bonte Kraaien in Italië mosselen aten en hoe ze die open maakten. Ook hoe een Zwarte Kraai een walnoot op de weg legde en wachtte tot er een auto overheen reed zodat hij gemakkelijk bij het vruchtvlees kon. Een andere bizarre waarneming van foeragegedrag van de Zwarte Kraai was met een nog levende Stadsduif die tegen een raam was gevlogen van een gebouw tijdens een cursus in Utrecht. Ik kreeg met collega's een uitleg over de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). Wij stonden met een aantal ecologen verbaasd te kijken hoe de Kraai begon te vreten aan de nog levende duif. Het commentaar op de waarneming staat op het filmpje dat ik heb vast kunnen leggen.

Mogelijk zijn er naar aanleiding van dit artikel vogelaars met bijzondere waarnemingen over voedselgedrag die ze willen delen.

Zwarte Kraai met walnoot. Foto: Raymond van Breemen

Raymond van Breemen

De Huiszwaluw als broedvogel in en rond Breda van 1970 tot 2025

Ik weet het nog goed: wanneer ik als klein jochie van huis naar school liep zag ik letterlijk overal Huiszwaluwen vliegen en bij ieder hoekhuis zag je hun nesten hangen. In die tijd (de jaren '70) telde Nederland nog 450.000 broedparen. Sindsdien is de soort enorm in aantal achteruitgegaan. Dat weten we omdat er destijds al mensen waren die de Zwaluwen telden en dat sindsdien zijn blijven doen. Één van die pioniers is Willem Veenhuizen. Hij is in 1970 gestart met het tellen van Huiszwaluwen in Breda. Het eerste jaar telde hij nog alleen maar al snel kreeg hij assistentie van Ad en Gerda Nuijten en weer later sloten ook andere vogelwerkgroepleden zich bij hen aan. Tezamen legden ze de aantalsveranderingen vast. Forse kolonies werden elk jaar kleiner en eind jaren '90 verdween uiteindelijk de laatste Huiszwaluw uit de bebouwde kom van Breda. In het buitengebied en in omliggende dorpen bleven ze als broedvogel behouden en vandaaruit vond jaren later herkolonisatie van de wijken Hoge Vucht en Asterd plaats. Door alle kolonies jaarlijks te tellen houden we een vinger aan de pols en kan er passend gereageerd worden wanneer er bedreigingen worden gesignaleerd (zoals bij renovaties van woningen of het verdwijnen van plekken waar de Zwaluwen nestmateriaal verzamelen). Ook jij kunt daarbij helpen. Het tellen van huiszwaluwkolonies is laagdrempelig, het kan op elk uur van de dag en 1 of 2 tellingen per seizoen volstaan.

Beschrijving

Kenmerkend voor de Huiszwaluw zijn de zwarte bovenzijde met glanzend blauwe rug en schouders, de witte onderzijde en de witte stuit. De staart is kort en lichtgevorkt en als een van de weinige zangvogels heeft hij bevederde poten. De lengte bedraagt 13-15 cm en het gewicht circa 18 gram. Ze leven meestal in groepen en broeden in kolonies. Hun voedsel (vliegen, muggen en bladluizen) vangen ze vrijwel uitsluitend in de lucht. Ze vliegen over het algemeen hoger dan Boerenzwaluwen en maken vaak glijvluchten. Doordat ze minder snel (ze vliegen ongeveer 40 km/u) en minder wendbaar zijn dan Boerenzwaluwen is hun jacht minder efficiënt, wat ze gevoeliger maakt voor periodes met slecht weer, wanneer er minder insecten vliegen.

De meeste vogels verlaten ons land in augustus/september om ten zuiden van de Sahara te overwinteren. In april/mei keren ze terug, waarbij adulte vogels over het algemeen 1-2 weken eerder arriveren dan de eenjarigen.

Van nature bouwen Huiszwaluwen hun nesten aan rotsen. Bij ons broeden ze voornamelijk onder dakoverstekken van gebouwen en onder bruggen. Van kunstnesten wordt gretig gebruik gemaakt. Nestelen doen ze vrijwel uitsluitend op het platteland en langs de randen van steden en dorpen. Bij voorkeur broeden ze onder niet te gladde, witte dakoverstekken met steunbalken.

Huiszwaluwen wisselen van jaar op jaar veelvuldig van partner en ook wel van nestlocatie, waardoor de trend tussen nabijgelegen kolonies sterk kan variëren (toename in

de één en afname in de ander). Wel kiezen ze vaak voor een kolonie niet ver van waar ze eerder hebben gebroed. Mannetjes zijn daarbij meer plaatstrouw dan vrouwtjes. Bij een studie in Zwitserland keerde 12% van de Huiszwaluwen het volgende jaar terug naar hetzelfde nest, 32% naar hetzelfde huis en 56% naar een ander huis. In mei of juni bouwen beide partners samen een komvormig nest met langs de bovenrand slechts een kleine invliegopening. Een gemiddeld nest heeft een volume van 540 cm³ en weegt ongeveer 500 gram. Het wordt gebouwd van klei of modder, verstevigd met plantmateriaal en gevoerd met gras, veertjes en pluiz. Voor één nest zijn doorgaans 700 tot 1500 modderkluitjes nodig (gemiddeld ruim 1000), die tot op een afstand van 200 m. (uitzonderlijk 500 m.) worden verzameld langs de oevers van sloten en plasjes.

Huiszwaluw verzamelt nestmateriaal.

Foto: Georg Wietschorke

De bouw duurt meestal 8-18 dagen, gemiddeld circa 10 dagen maar bij droogte langer. Herstel van een oud beschadigd nest neemt gemiddeld minder dan 4 dagen in beslag. Broedt 1-2 keer per jaar. Tegenwoordig begint circa 50% nog aan een tweede broedsel, op de zandgronden zelfs maar 30-40%. Paren die gebruik kunnen maken van bestaande nesten van voorgaande jaren sparen veel tijd uit en slagen er vaker in om 2 broedsels groot te brengen dan paren die een nieuw nest bouwen. Eileg vindt plaats van mei tot augustus. Wanneer het eerste broedsel succesvol was en er een tweede broedsel volgt, dan gebeurt dat meestal in hetzelfde nest. Een legsel telt over het algemeen 4-5 eieren, die gedurende 13-16 dagen door beide ouders worden bebroed. Bij slecht weer kan de broedtijd oplopen tot 22 dagen. De jongen blijven 23-30 dagen in het nest, bij slecht weer vaak nog wat langer. In de eerste dagen voeren de ouders circa 150 keer per dag, daarna neemt de voederfrequentie sterk toe. Een jong weegt bij de geboorte 1 gram, na een week 10 gram en na 3 weken 24 gram, waarmee ze over een reserve beschikken om de eerste weken door te komen. Gedurende de eerste 6 dagen vliegen de ouders met poepzakjes naar buiten, daarna poepen de jongen door de nestopening. Doorgaans vliegen de eerste jongen eind juni uit. Het broedsucces wordt in sterke mate beïnvloed door het weer: in goede jaren vliegt circa 90% van de jongen uit, bij verminderd voedselaanbod worden de 2 kleinste jongen vaak door hun oudere broers en zussen uit het nest gewerkt. Bij langdurig koud en nat weer, wanneer insecten niet vliegen en voedsel derhalve schaars wordt, sterven veel nestjongen.

Onderzoek, inventarisaties, verslagen

Over het algemeen vliegen bij eerste broedsels de meeste jongen uit: gemiddeld 3,3 tegenover 2,5 bij tweede broedsels. Na het uitvliegen blijven de jongen nog ongeveer een week afhankelijk van de ouders. Daarna blijven ze meestal nog enkele weken in de kolonie hangen en slapen ze in hun geboortenest of een ander, onbezet nest. Soms helpen oudere jongen mee bij het grootbrengen van een tweede broedsel. Het broedseizoen stopt half september. Huiszwaluwen worden gemiddeld 2 à 3 jaar oud, al zijn er uitschieters bekend van 10 en zelfs 14 jaar. De jaarlijkse sterfte bedraagt ongeveer 50%. Tot de natuurlijke vijanden behoren Boomvalken, Sperwers en Eksters maar ook menselijke ingrepen, zoals het verwijderen van nesten tijdens het broedseizoen, eisen hun tol. Gedurende het broedseizoen slapen Huiszwaluwen in het nest. Van de rest van het jaar is minder bekend. Ze worden wel slapend op draden aangetroffen en tijdens slecht weer zoeken ze de beschutting van bomen op. Vermoed wordt dat hun bevederde poten een aanpassing zijn aan lage temperaturen, wat er op zou kunnen wijzen dat ze -net als gierzwaluwen- ook op grote hoogte in de lucht slapen.

Voorkomen in Nederland

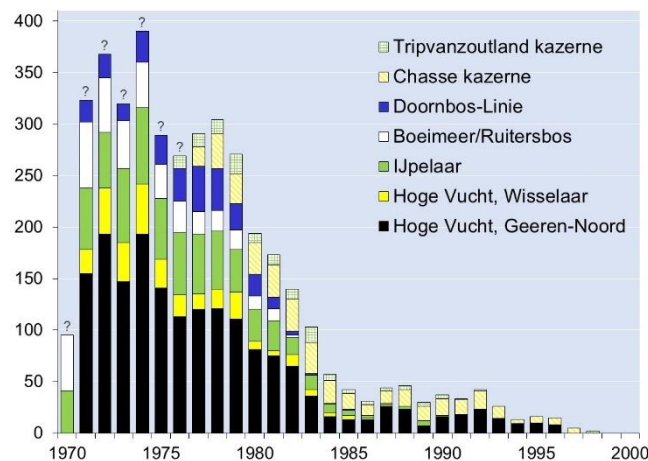
De Huiszwaluw broedt verspreid over vrijwel geheel Nederland en bereikt de hoogste dichtheden in waterrijke gebieden zoals onder andere het IJsselmeergebied, de Zeeuwse Delta en het Rivierengebied. Deze gebieden kenmerken zich door een rijk voedselaanbod en ruime beschikbaarheid van nestmateriaal. Daar waar geschikte nestplaatsen vrijwel ontbreken, zoals op de Veluwe en de Waddeneilanden, is de soort schaars of afwezig en dat geldt ook voor de kernen van grote steden. Het aantal broedparen nam vanaf de jaren '50 af, met de sterkste daling in de jaren '80. Daarna vlakke de afname af en vanaf de eeuwwisseling trad enig herstel op. In de jaren '70 werd de Nederlandse populatie geschat op circa 450.000 broedparen en rond 1990 op 130.000. In 2024 was dat aantal weer toegenomen tot circa 155.000 broedparen (overigens nog ver onder het niveau van de jaren '70).

Figuur 1. Trend van de Huiszwaluw in Nederland, de bebouwde kom van Breda en alle overige kolonies rond Breda van 1990 tot 2025. Van de periode rond de eeuwwisseling zijn geen regionale cijfers bekend. De index voor 1990 is door Sovon op 100% gesteld.

Voorkomen in West-Brabant

In West-Brabant treffen we de hoogste dichtheid in de Zeekleiregio in het noorden en westen van de provincie. Op de zandgronden bevinden veel kolonies zich in de beekdalen. In 1989-96 werd de stand op 4.750-6.400 broedparen geschat. Sindsdien neemt hun aantal weer toe, tot waarschijnlijk meer dan 10.000 paren in recente jaren.

Figuur 2. Aantal huiszwaluwnesten in de bebouwde kom van Breda van 1970-2000. Pas vanaf 1977 werden jaarlijks alle kolonies geteld.

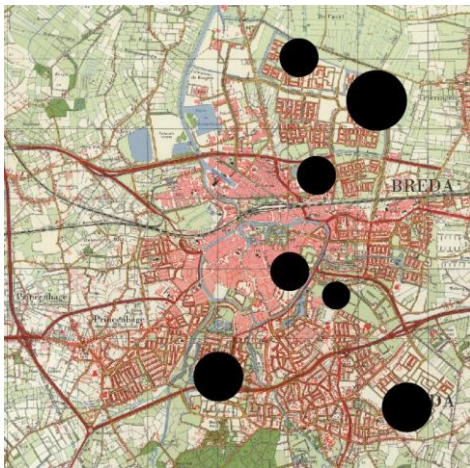
Voorkomen in de bebouwde kom van Breda tot 2000

In 1970 startte Willem Veenhuizen met het inventariseren van huiszwaluwen in de wijken Boeimeer en IJpelaar. Vanaf 1971 werden de tellingen uitgebreid naar de Hoge Vucht (Wisselaar en Geeren-Noord) en Doornbos-Linie. In 1976/'77 werden tevens de kolonies op de kazerneterreinen ontdekt. Vanaf dat moment kon jaarlijks de volledige populatie binnen de bebouwde kom van Breda worden gemonitord (zie figuur 2) De zwaluwen van Asterd/Riedijk broedden destijds nog buiten de bebouwde kom. In de beginperiode broedden er waarschijnlijk meer dan 400 paren in Breda, met de hoogste aantallen in Geeren-Noord en IJpelaar (in 1974 respectievelijk 193 en 74 nesten). Na fluctuaties in het begin van de jaren zeventig namen tussen 1975 en 1985 de aantallen dramatisch af. Vanaf 1983 werden alle stadskolonies geleidelijk verlaten. De kolonies die het langst bezet bleven waren die in Geeren-Noord (tot 1996) en bij de Chassékazerne (tot 1997, mede dankzij kunstnesten).

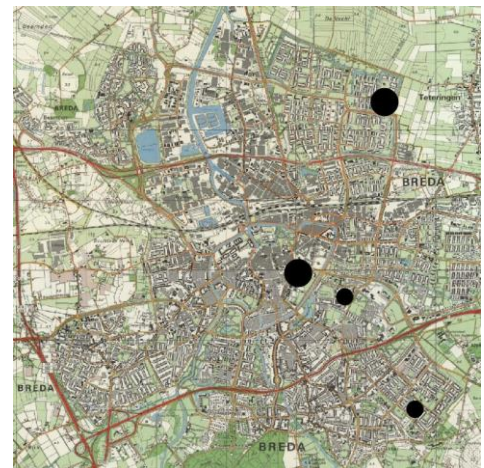
Om de zwaluwen te ondersteunen, werden in 1987 bij de Chassékazerne 16 kunstnesten opgehangen. In het eerste jaar broedde 50% van de paren in een kunstnest en dat aandeel nam in de daaropvolgende jaren geleidelijk toe tot 100% in 1997 (zie tabel 1). In 1998 bleef de kolonie leeg. Dat duidt er op dat nestgelegenheid niet de enige beperkende factor zal zijn geweest, maar dat bijvoorbeeld ook de hoeveelheid voedsel ontoereikend was.

Tabel 1. Gebruik van kunstnesten op het terrein van de Chassé kazerne

Gebruik kunstnesten	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Totaal bezette nesten	12	16	14	16	14	18	12	4	6	7	5
Bezette kunstnesten	6	9	11	12	12	16	10	3	?	6	5
Percentage in kunstnesten	50%	56%	79%	75%	86%	89%	83%	75%	?	86%	100%

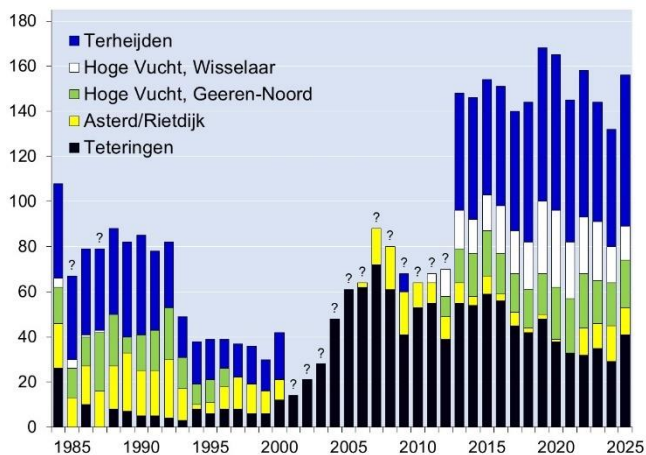
Figuur 3 en 4.
Maximum aantal per kolonie in de bebouwde kom van Breda in de jaren zeventig (links) en negentig (rechts).
In de loop der jaren werd Breda steeds verder volgebouwd en moest groen plaatsmaken voor bebouwing. Daardoor verdwenen er kolonies en nam het aantal nesten in de resterende kolonies sterk af.

Voorkomen in Breda-Noord, Terheijden en Teteringen

Zoals in de vorige paragraaf werd vermeld verdwenen net voor de eeuwwisseling de laatste broedende Huiszwaluwen uit de bebouwde kom van Breda. Langs de Rietdijk waren in 2000 nog wel 9 nesten aanwezig. Of ze daar op enig moment geheel zijn weggeweest kan niet met zekerheid worden vastgesteld omdat er tussen 2001 en 2005 niet is geteld. In 2006 waren 2 nesten aanwezig. Daarna nam het aantal er weer toe. Vanaf 2022 worden ook de nesten langs de Nieuwe Asterd meegeteld. Sindsdien telt de kolonie gemiddeld 13 nesten.

In Wisselaar zijn de zwaluwen 23 jaar afwezig geweest. In 2011 keerden ze er terug met 4 nesten. Weer een jaar later waren ook in Geeren-Noord weer 9 nesten aanwezig, nadat ze daar 14 jaar afwezig waren geweest. Vanaf 2011 nam de populatie in de Hoge Vucht (Wisselaar en Geeren-Noord tezamen) - op 2017 na - alle jaren toe, tot een maximum van 57 in 2020. De aanleg van de nieuwe wijk Waterdonken en het helophytenfilter zal zeker hebben bijgedragen aan de beschikbaarheid van voedsel en nestmateriaal. Helaas is het aantal broedparen vervolgens toch weer gedaald tot 36 in 2025, mogelijk als gevolg van de renovatiewerkzaamheden die er hebben plaatsgevonden. Ter mitigatie zijn 2 zwaluwtilen geplaatst en 16 losse kunstnesten aan de gevels bevestigd. Van die laatste werden er in 2025 reeds 8 bezet. Hopelijk treedt komend jaar verder herstel op.

Figuur 5. Huiszwaluwnesten in Breda-Noord, Terheijden en Teteringen van 1984-2025. Tussen 2001 en 2012 is er in Terheijden niet geteld.

Herkoloniesatie van de Hoge Vucht (en mogelijk ook van Rietdijk/Asterd) heeft vermoedelijk plaatsgevonden vanuit de kolonies in Teteringen en Terheijden. In Teteringen nam het aantal broedparen kort na de eeuwwisseling spectaculair toe van 12 nesten in 2000 tot 72 in 2007. Daarna nam het aantal er weer geleidelijk af, waarbij het opvalt dat de afname in het noorden van de bebouwde kom (nabij het agrarisch gebied) heviger was dan in het centrum (nabij de sportvelden). De laatste jaren lijken de aantallen zich weer te stabiliseren. Tussen 2020 en 2025 schommelde het aantal nesten er tussen 32 en 41. Van Terheijden ontbreken gegevens uit die periode 2001-2012 (het aantal voor het jaar 2009 in de grafiek is gebaseerd op een losse waarneming, niet op een complete telling). In 1999, het laatste jaar vóór de periode waaruit gegevens ontbreken telde Terheijden 21 nesten. Na die periode, in 2013, waren dat er 52. Sindsdien schommelt het aantal nesten er jaarlijks tussen de 50 en de 70. Het aantal nesten voor de complete deelregio (Breda-Noord, Terheijden en Teteringen) varieert sinds 2013 tussen 130 en 170.

Voorkomen in Prinsenbeek en omgeving

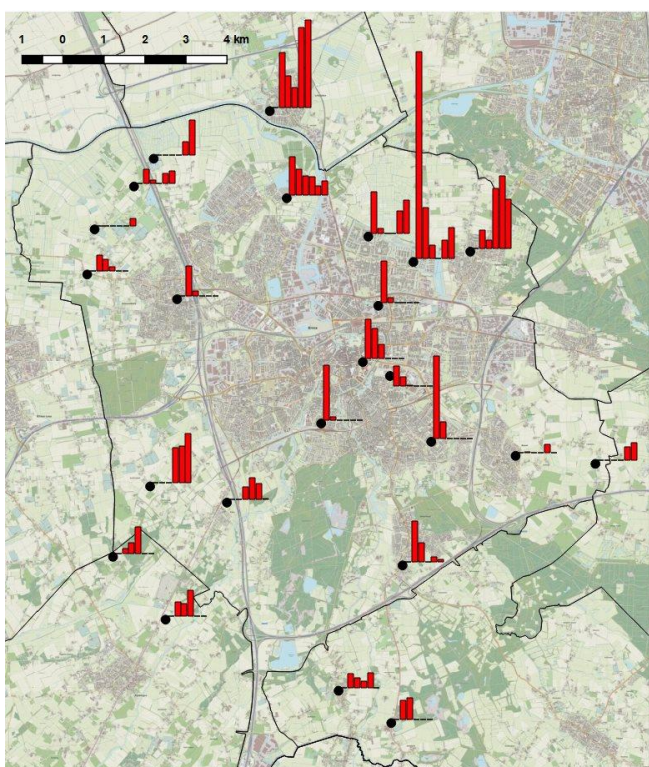
In Prinsenbeek werden de Huiszwaluwen in 1984 voor het eerst geteld en daarbij werden 42 nesten geregistreerd. Daarna nam het aantal in rap tempo af: 11 nesten in 1987 en nog slechts 1 laatste nest in 1996. De kolonie bij de waterzuivering kwam pas in 2016 in beeld, maar moet daar - afgaande op de 22 aangetroffen nesten - al langere tijd aanwezig zijn geweest. Sindsdien schommelen de aantallen er sterk, met bijvoorbeeld 0 nesten in 2018, 18 in 2024 en 30 in 2025. Het is aannemelijk dat deze zwaluwen van jaar tot jaar van verschillende broedlocaties gebruikmaken, zoals de Brielsedreef en de Overveldsestraat, en mogelijk zelfs de Strijpenseweg en Asterd/Rietdijk. Omdat niet al deze kolonies jaarlijks werden geteld, kunnen geen goed onderbouwde uitspraken worden gedaan over het aantal Huiszwaluwen dat in deze deelregio nestelt. Vermoedelijk gaat het om 20-30 paren, in goede jaren mogelijk zelfs 50. De kolonie aan de Overveldsestraat is de enige in de regio Breda waar de vogels gebruik maken van een huiszwaluwtil. Bewoners daar hebben de zwaluwen er enkele jaren geleden met succes toe kunnen bewegen om hun gevelnesten te verruilen voor de til met kunstnesten.

Voorkomen in de Rith, Effen en Rijsbergen

Net als van de andere deelregio's bestaat ook van het gebied ten zuidwesten van Breda geen compleet overzicht. Geen van de kolonies werd ieder jaar geteld en de telreeksen van de 2 kolonies bij Rijsbergen stopten al in 2001, nog voordat de Rith voor het eerst werd geteld. Bij Rijsbergen ging het destijds om 9-36 nesten. Ten minste één van deze kolonies is nog steeds in gebruik, van de andere is dat niet bekend.

De kolonie in Effen telde in de periode 1990-1998 jaarlijks 4-18 nesten (gemiddeld 9). Kort na de eeuwwisseling werden ten oosten van Effen enkele natte natuurgebiedjes aangelegd. Hoe de Huiszwaluwen daarvan geprofitteerd hebben werd pas duidelijk nadat de tellingen in 2006 werden hervat. Tussen 2006 en 2014 werden jaarlijks 15-29 nesten aangetroffen (gemiddeld 18). Daarna ging het snel bergafwaarts. De kolonie zou na 2019 niet meer bezet zijn geweest. Toch vond ik nog een opgave van 4 nesten in 2022. Het lijkt me verstandig om het hele dorp nog eens goed uit te kammen, mogelijk zijn de zwaluwen verhuisd naar een nieuwe locatie.

De huiszwaluwkolonie bij de Rith wordt vanaf 2008 gevolgd. In de eerste 11 jaar telde deze 14-34 nesten (gemiddeld 22). Daarna volgde topjaar 2019 met 61 nesten, vervolgens schommelde het aantal tussen 25 en 55 (gemiddeld 35). De positieve trend in deze kolonie is mede te danken aan het grote aantal kunstnesten dat hier is opgehangen.

Figuur 6. In deze figuur wordt voor alle kolonies het maximum aantal nesten in 6 opeenvolgende decennia (1970-79, 1980-89, 1990-99, 2000-09, 2010-19 en 2020-25) getoond. Het beeld voor de bebouwde kom van Breda is volledig, maar de reeksen van de andere kolonies vertonen hiaten. Over het algemeen wordt de trend correct weergegeven maar het ontbreken van een staaf kan zowel nul als "geen telgegevens beschikbaar" betekenen.

Beide ouders bouwen samen het nest.

De onderzijde en stuit van het ♂ (rechts) zijn zuiverder wit dan die van het ♀ (links). Let ook op de bevederde poten, uniek voor een zangvogel. Een gemiddeld nest bestaat uit circa 1000 modderkluitjes. Het vasthechten van een kluitje duurt 30-60 seconden maar kan bij droog materiaal wel 110 seconden in beslag nemen. De bouw van een volledig nest duurt meestal 8-18 dagen.

Foto: Gérard van den Broek

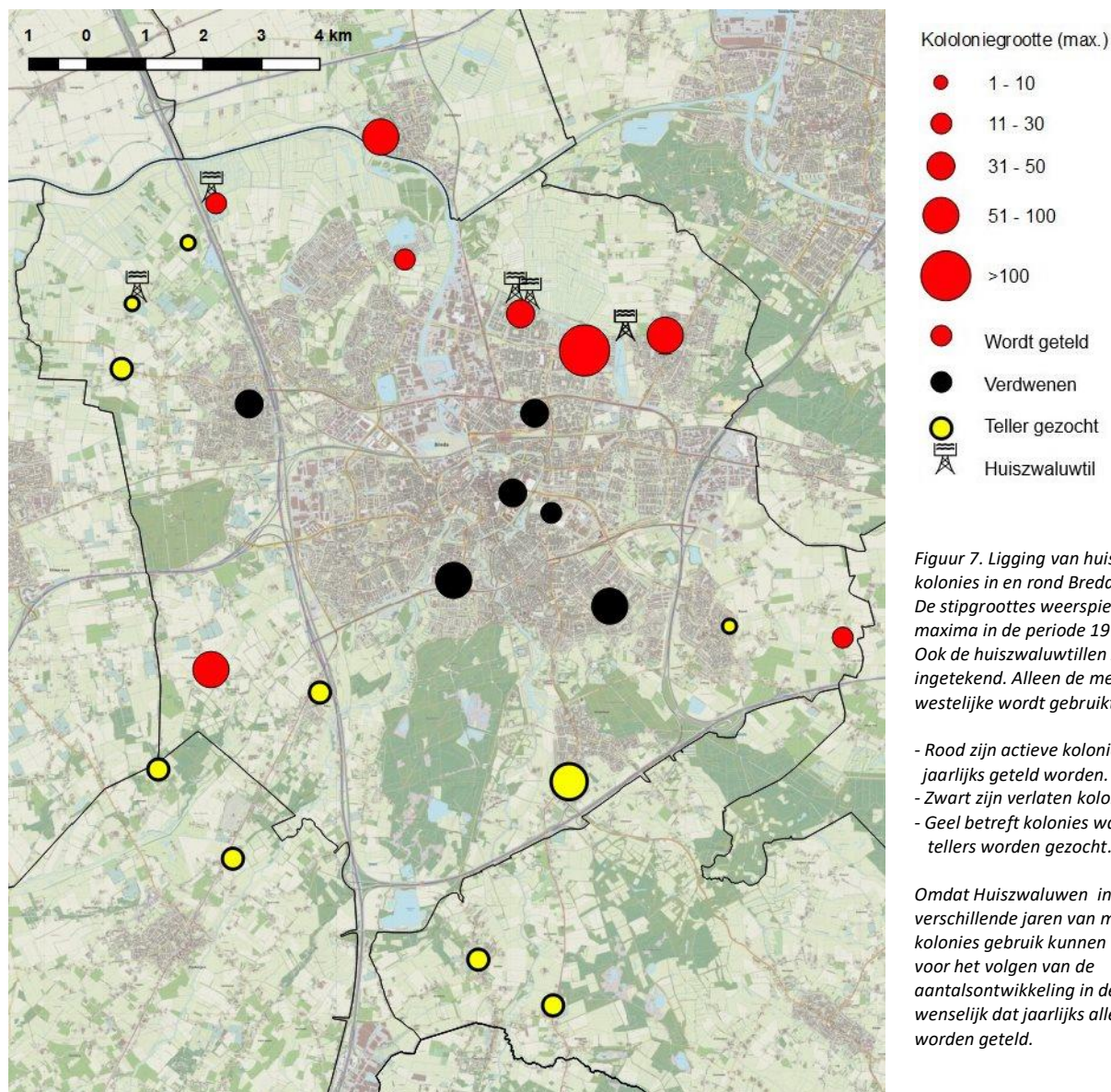
Voorkomen in Bavel

De oostzijde van Breda is voor Huiszwaluwen van beperkte betekenis. In de bebouwde kom van Bavel werden in 1984 3 nesten geteld en vervolgens ontbrak de soort er tot eind jaren'90. Sinds 1998 zijn er geen systematische tellingen meer uitgevoerd. Wel werden in 2018 zes bezette nesten gemeld op Waarneming.nl. Eveneens in 2018 werd bij de Lage Aard, in het buitengebied van Bavel, een kolonie ontdekt waar in recente jaren 11-15 paren nestelden. In het gebied tussen de bebouwde kom van Bavel en de Lage Aard is in de periode 2013-2023 nieuwe natte natuur gerealiseerd. Hierdoor is nieuw foerageergebied ontstaan en is de beschikbaarheid van nestmateriaal toegenomen. Het is daarom aannemelijk dat de lokale populatie zich sindsdien heeft uitgebreid. Een populatie van circa 20 of meer broedparen voor deze deelregio lijkt reëel, maar bevestiging vereist gerichte tellingen in een wat ruimere omgeving.

Voorkomen in Ulvenhout, Galder en Strijbeek

In de dorpen ten zuiden van Breda, langs het Markdal, was de Huiszwaluw vroeger een vrij algemene broedvogel maar jaarlijkse tellingen tussen 1984 en 1998 laten een sterke afname zien: in Ulvenhout van 55 naar 0, in Galder van 17 naar 5 en in Strijbeek van 19 naar 8.

De herinrichting van het Markdal in de jaren 2000 nabij alle drie de dorpen en opnieuw in 2024 bij Galder en Strijbeek heeft waarschijnlijk geleid tot een verbetering van het leefgebied. Meldingen op Waarneming.nl wijzen erop dat er in Ulvenhout weer een kleine populatie aanwezig is en dat de populatie in Galder in 2014 groter was dan in de jaren negentig. De beschikbare gegevens zijn echter onvoldoende om de huidige populatieomvang nauwkeurig vast te kunnen stellen. Goede tellingen zijn daarvoor noodzakelijk.

Figuur 7. Ligging van huiszwaluwkolonies in en rond Breda. De stipgroottes weerspiegelen de maxima in de periode 1970-2025. Ook de huiszwaluwtilen zijn ingetekend. Alleen de meest westelijke wordt gebruikt.

- Rood zijn actieve kolonies die jaarlijks geteld worden.
- Zwart zijn verlaten kolonies.
- Geel betreft kolonies waarvoor tellers worden gezocht.

Omdat Huiszwaluwen in verschillende jaren van meerdere kolonies gebruik kunnen maken is het voor het volgen van de aantalsontwikkeling in de regio zeer wenselijk dat jaarlijks alle kolonies worden geteld.

Ook jouw hulp is welkom

Dat Huiszwaluwen meestal aan huizen nestelen, maakt ze in bepaalde opzichten kwetsbaar. Mensen die overlast ervaren, willen nesten soms illegaal verwijderen. Daarnaast gaan nesten verloren bij renovatiewerkzaamheden. In Noord-Brabant zijn nesten van Huiszwaluwen jaarrond beschermd. Buiten het broedseizoen mogen nesten wel worden verwijderd, mits er mitigerende maatregelen worden genomen.

Woningcorporaties en gemeenten houden doorgaans rekening met de soort, maar soms ontbreekt het hen aan voldoende kennis. Mijn persoonlijke ervaring is dat je met een goed gesprek en gericht advies veel kunt bereiken. Daarvoor is het wel belangrijk dat alle broedlocaties nauwkeurig in kaart worden gebracht. Vooral ten noordwesten en ten zuiden van Breda worden momenteel veel kolonies niet geteld (zie figuur 7). Juist daar liggen kansen voor verbetering - en daar kun jij ons bij helpen. Niet overal spelen directe bedreigingen. Toch blijft het belangrijk om alle kolonies zorgvuldig te tellen. Huiszwaluwen wisselen namelijk geregeld van jaar tot jaar tussen verschillende kolonies.

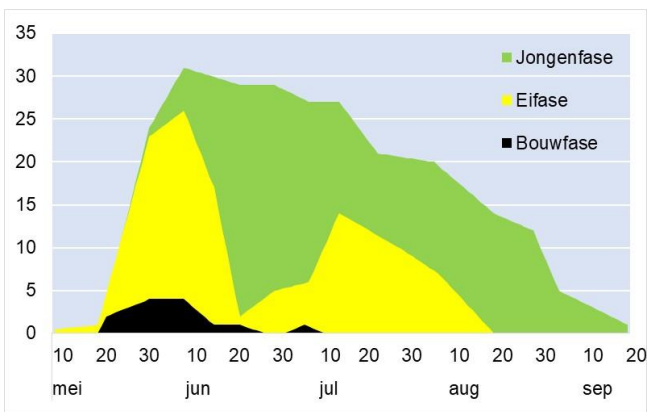
Alleen door alle kolonies mee te nemen, kan de populatieontwikkeling in de hele regio Breda goed worden gevolgd.

Het tellen van huiszwaluwkolonies is bovendien laagdrempelig: het kost weinig tijd, kan op elk moment van de dag en vereist geen uitgebreide kennis. Juist daarom is het ook zeer geschikt voor vogelaars met nog weinig ervaring.

Telrichtlijnen

- De telperiode loopt van 10 juni tot en met 10 augustus.
- Tel minimaal één keer alle bewoonde nesten. Tel je vaker, gebruik dan de telling met het hoogste aantal.
- Tel ieder jaar binnen dezelfde periode van twee weken. Vroeger gold het advies om eind juli/begin augustus te tellen. Tegenwoordig heeft de tweede helft van juni de voorkeur, omdat de meeste paren dan jongen hebben (zie figuur 8).
- Tel bewoonde nesten door deze enige tijd van een afstand te observeren. Sta je te dichtbij, dan kan dat de zwaluwen ervan weerhouden naar het nest terug te keren. Neem bij twijfel liever iets meer afstand.

Onderzoek, inventarisaties, verslagen

Figuur 8. Albert de Jong van Sovon heeft tijdens het Jaar van de Huiszwaluw in een kolonie nauwkeurig de neststadia genoteerd. Hij constateerde dat in de tweede helft van juni in vrijwel alle nesten jongen aanwezig waren. Dat maakt het een uitermate geschikte periode om de zwaluwen te tellen.

- Bewoonde nesten herken je aan vers nestmateriaal (vaak donkerder van kleur), in- en uitvliegende oudervogels, jongen die uit de nestopening kijken en poep langs de nestopening of onder het nest (houd er rekening mee dat sommige bewoners de poep op de grond dagelijks wegvegen en verwar poep niet met witte verfspetters op de muur).
- Wees later in juli en augustus alert op uitgevlogen jonge Huiszwaluwen die uit nieuwsgierigheid nesten bezoeken.
- Nesten met een vergrote invliegopening of nesten waar strootjes en veren uitsteken, kunnen gekraakt zijn door mussen.
- Controleer ook de achterkant van gebouwen en losse bijgebouwen.
- Let in de omgeving van je telgebied op mogelijke nieuwe vestigingen.

Wil je een kolonie gaan tellen of heb je behoefte aan extra informatie, uitleg of ondersteuning? Stuur dan een e-mail naar stadvogels@westbrabantsevwg.nl.

Dankwoord

Graag wil ik iedereen bedanken die op enigerlei wijze aan de totstandkoming van dit artikel heeft bijgedragen. Allereerst aan alle kolonievogeltellers voor hun vaak zeer langdurige inzet: Jan Benoist, Cor en Toos Borghouts, Ronald Buijnsters, Huub Don, René van Gils, Wout van Gils, Cees Huijben, Piet van Iersel, Kees Kammeraat, Mitchel Krijnen, Peter Melissen, Ad en Gerda Nuijten, Mariëtta Peters, André de Pijper, Frans Snijder, Willem Veenhuizen, Marieke Visser en Harry van Vugt †. Ook dank aan degenen die nestelende Huiszwaluwen hebben gemeld via Waarneming.nl. Joost van Bruggen wordt bedankt voor het beschikbaar stellen van gegevens uit de Sovon-database en Willem Veenhuizen voor het aanleveren van de originele telformulieren.

Tot slot dank aan de fotografen.

Bijzondere broedplek

Vanaf halverwege de jaren tachtig volg ik de Huiszwaluwen in Oudenbosch. In die periode heb ik ongeveer 2500 nesten geteld. Regelmatig zag ik een gat hoog in de muur met daaronder wat poepspetters. Ik telde alleen Huiszwaluwen en bestede er daarom geen aandacht aan, Huiszwaluwen broeden immers altijd aan de buitenzijde van gebouwen... Tot ik in 2023 een Huiszwaluw zo'n gat zag binnenkruipen. Wat een vreemd gedrag. Wat deed die vogel daar? Ik richtte mijn kijker en zag tot m'n stomme verbazing dat de zwaluw een nest binnen in de spouwmuur had gemetseld. Ik ben er sindsdien beter op gaan letten en vond nog meer van deze nesten. In 2023 telde de kolonie 85 nesten en daarvan zaten er 3 in een spouwmuur. De onderlinge afstanden tussen deze nesten bedroegen 26, 46 en 55 meter. Met name mannetjes hebben de gewoonte om zich niet ver van de geboortekolonie te vestigen. Mogelijk waren dit broers die zelf ook in zo'n spouwmuurnest waren grootgebracht en was dit voor hen de normale manier om een nest te bouwen. In 2024 telde de kolonie 63 nesten en waren 2 van de 3 spouwmuurnesten opnieuw bezet. In 2025 telde de kolonie 75 nesten en had ik bij 1 van de spouwmuurnesten twijfels of het bezet was. Ik heb dat toen helaas niet kunnen bevestigen. In de literatuur zijn weinig gevallen van spouwmuurnesten bekend. In 2008 werd het 2 keer vastgesteld in de provincie Groningen en in 2010 trof Henk Meeuwse 1 zo'n nest aan in zijn telgebied bezuiden Breda (zijn eerste geval op 10.000 nesten). Ik acht de kans reëel dat het vaker voorkomt maar dat vrijwel niemand er aandacht voor heeft. Misschien is het verstandig om er beter op te gaan letten.

Onder de steunbalk een spouwmuurnest en rechts ervan een "normaal" huiszwaluwnest. Oudenbosch 2023. Foto: John Frijters

John Frijters

Literatuur:

Glutz von Blotzheim, U.N & K.M. Bauer. 1985. Handbuch der Vögel Mitteleuropas (10). Aula, Wiesbaden.
Piersma, T. 2014. Zwaluwen van Gaast. Bornmeer.
Samenwerkingsverband West-Brabantse Vogelwerkgroepen. 2007. Atlas van de West-Brabantse broedvogels. NPN media, Breda.

Overige bronnen:

Archief West-Brabantse Vogelwerkgroep
Sovon.nl
Waarneming.nl

Vogelen met kunstmatige intelligentie

Van automatische herkenning tot persoonlijke kennisbank

Vogelen was iets dat ik een tijdlang niet meer echt actief had gedaan. Op een paar excursies na stond het vooral op de achtergrond. Dat was prima: het bleef iets waar ik plezier aan beleefde, maar zonder de intensiteit van vroeger. Toen ik later hulpmiddelen met automatische vogelherkenning ontdekte, voelde dat in eerste instantie vooral als iets om eens te proberen. Handig, soms verrassend, en eerlijk gezegd ook gewoon leuk.

Juist doordat het instappen makkelijker werd, groeide mijn betrokkenheid weer. Ik ging vaker kijken, luisteren en vergelijken. En vaak klopte het ook gewoon. Binnen een paar klikken verschijnt er een soortnaam, meestal met een hoge waarschijnlijkheid, en in veel gevallen is die suggestie terecht. Dat is ook precies de kracht van dit soort systemen. Tegelijk merkte ik dat die overtuigende zekerheid soms ook schijn kan zijn. Niet vaak, maar wel precies vaak genoeg om alert te blijven.

Inmiddels is kunstmatige intelligentie voor mij geen curiositeit meer, maar ook geen autoriteit. Het is een vast onderdeel geworden van mijn manier van vogelen. Soms volg ik een suggestie, zeker bij algemene soorten. Maar zodra het minder vanzelfsprekend wordt, of als ik twijfel, begint voor mij juist het interessante deel. Dan gebruik ik AI niet als antwoord, maar als hulpmiddel om verder te kijken en beter te begrijpen wat ik zie.

Van herkenning naar verdieping

In het begin gebruikte ik Merlin Bird ID vooral als een extra set oren. Na een periode waarin ik minder actief had gevogeld, merkte ik dat mijn basiskennis wat was weggezaakt. Een app die meeluistert en suggesties doet, hielp me om die kennis weer op te halen. Doordat herkenning bij algemene soorten vaak klopte, had ik mijn basiskennis vrij snel weer paraat. Dat voelde vertrouwd en gaf vertrouwen. Gaandeweg verschoof het gebruik vanzelf. Waar herkenning eerst vooral hielp om weer in het ritme te komen, werd het later steeds meer een opstap naar verdieping. Bij minder algemene soorten of bij twijfel laat ik het nooit bij een suggestie. Dan ga ik verder kijken, vergelijken en onderzoeken. Herkenning is handig, maar begrijpen vind ik uiteindelijk interessanter, omdat het me dwingt bewuster te kijken en mijn aannames te toetsen.

Mijn telefoon als kennisbank

De grootste meerwaarde van kunstmatige intelligentie zit voor mij niet in automatische determinatie, maar in toegang tot kennis. Ik heb binnen ChatGPT meerdere gesprekken en projecten ingericht rond specifieke onderwerpen. Daarin heb ik gidsen, artikelen, aantekeningen, videotranscripties en documentatie samengebracht.

Zo heb ik bijvoorbeeld alle relevante handleidingen voor watervogel- en andere tellingen altijd bij de hand, waaronder materiaal van Sovon Vogelonderzoek Nederland. In plaats van een pdf door te spitten, kan ik gewoon vragen: hoe zat dit ook alweer? Het antwoord dat ik krijg, komt dan rechtstreeks uit die documentatie.

Daarnaast heb ik bepaalde projecten en chats gewijd aan specifieke soortgroepen. Meeuwendeterminatie is daar een goed voorbeeld van. Ik heb gidsen gedigitaliseerd, artikelen toegevoegd en mijn eigen notities verzameld. Als ik in het veld een vraag heb of iets wil controleren, zoek ik niet naar een naam, maar naar houvast: waar moet ik op letten, welke kenmerken zijn relevant?

Hetzelfde geldt voor wetenschappelijke artikelen. Die kan ik uploaden, laten samenvatten of vragen wat de belangrijkste conclusies zijn. Zo wordt informatie die normaal versnipperd en lastig toegankelijk is, ineens overzichtelijk en bruikbaar. Mijn telefoon is daarmee in de praktijk mijn gids geworden. Niet als vervanging van boeken, maar als een flexibele kennisbank die ik altijd bij me heb.

Jij kijkt, AI ondersteunt

Het waarnemen zelf raak ik daarbij niet kwijt. Integendeel. Ik kijk, luister en probeer zo precies mogelijk onder woorden te brengen wat ik zie. Daarbij typ ik eigenlijk nooit iets in. Ik spreek mijn observaties hardop in op mijn telefoon: gedrag, houding, jizz, pootkleur, handpennen, armpennen. Dat hardop formuleren helpt mij om beter te kijken. Door woorden te geven aan wat ik zie, dwing ik mezelf om keuzes te maken en niets over te slaan. Tegelijk ontstaat er zo een notitie die ik later kan terughalen en opnieuw kan beoordelen. Soms laat ik die beschrijving door AI bevragen: klopt mijn redenering, mis ik iets? Niet om gelijk te krijgen, maar om mijn denken te toetsen.

Zo blijft het kijken centraal, terwijl AI helpt om het denken te structureren.

Geluid vraagt om terughoudendheid

Automatische geluidsherkenning is indrukwekkend, maar ook gevoelig. Dat werd mij snel duidelijk toen mijn dreumes regelmatig meeging met vogelen. Wie ooit met een jong kind door het veld heeft gelopen, weet dat die een indrukwekkend repertoire aan geluiden produceert. Een app als Merlin Bird ID koppelt daar soms moeiteloos een uil of een zeldzame zangvogel aan, vooral wanneer locatiegegevens niet goed zijn ingesteld. Zonder betrouwbare locatie valt het systeem terug op algemene patronen, en dan lijkt het ineens alsof je midden in de jungle staat.

Dat is vermakelijk, maar de les is serieus. Geluidsherkenning werkt sterk contextafhankelijk. Met correcte locatie-informatie kan het verrassend nauwkeurig zijn en soms zelfs roepen oppikken die ik zelf nog nauwelijks bewust had gehoord. Als hulpmiddel is het krachtig, zolang je het niet als bewijs ziet.

Niels Visser

De Boomvalk (*Falco subbuteo*)

De wat oudere vogelaars onder ons denken bij de Boomvalk misschien nog altijd aan een bosrand langs een heideveldje. Jammer genoeg is de werkelijkheid dat de heide- en bosgebieden op de zandgronden in Oost- en Zuid-Nederland door dit slanke valkje vrijwel geheel verlaten zijn. Ze hebben hun toevlucht gezocht tot het agrarisch gebied.

Boomvalk in t Merkske. Foto: Ria Lambregts

De naam

De wetenschappelijke naam van de Boomvalk is *Falco subbuteo*. De naam van de soort werd in 1758 gepubliceerd door Carl Linnaeus. *Falco subbuteo* betekent "kleiner dan een Buizerd".

Streeknamen zijn Stootvalk, Blauwvalk en Blauwe wikel (Friesland).

Kenmerken

De Boomvalk is een middelmatig grote, slanke valk met lange scherpgepunten vleugels, veel slanker dan een Slechtvalk (*Falco peregrinus*). De staart is relatief kort, vierkant en vaak met iets langere middelste pennen. Het vrouwtje is groter en heeft aan de basis een iets bredere vleugel dan het mannetje. Het is een snelle, behendige en elegante vlieger, die zijn prooi in de vlucht slaat. Bij het jagen zijn de vleugelslagen snel, stijf en regelmatig, afgewisseld met korte, snelle zweefvluchten. De jacht eindigt met een snelle duikvlucht met bijna gesloten vleugels.

De bovendelen van de adulte vogels zijn donkergrijs. De kap en baardstreep zijn zwart en de nek wit. De staart, stuit en rug zijn egaal grijs, de borst is wit en zwart gestreept. De broek en anaalstreep zijn roestrood. Daardoor is de volwassen Boomvalk eenvoudig te onderscheiden van andere kleinere valken. De zijhals is beige met kleine beige vlekken op de achterhals. De juvenielen hebben geen roestrode broek en anaalstreep en zijn wat valer van kleur. Het aantal, de vorm en grootte van de nekvlekken zijn bij de Boomvalk een middel om een individu te herkennen. De snavel is zwartgrauw en de washuid geel evenals de poten. Het gewicht van een mannetje is gemiddeld 200 gram en van de vrouwtjes 229 gram.

De vleugellengte is gemiddeld 256-268 mm en de spanwijdte 75-83 cm. Het vliegbeeld lijkt enigszins op dat van de Gierzwaluw (*Apus apus*), maar dan zonder gevorkte staart.

Iets meer dan de helft van de jongen sterft voor het eind van het eerste levensjaar. Afschot en botsingen met kabels en draden eisen steeds hun tol. De tot nog toe oudste bekende Nederlandse Boomvalk werd elf jaar oud.

De Boomvalk broedt tot bijna aan de poolcirkel, de noordgrens van zijn verspreidingsgebied in Europa.

De Boomvalk is een zomervogel die in ons land alleen te zien is van april tot midden september. In maart arriveren de eerste Boomvalken in ons land. Maar in april komt de trek echt op gang. De eerste Boomvalk werd dit jaar op 18 april gezien in West-Brabant. De najaarstrek vindt voornamelijk plaats in augustus en september. De laatste doortrekkers passeren ons land begin oktober.

Het is een langeafstandstrekker die in tropisch Afrika ten zuiden van de evenaar overwintert. Dit betekent tweemaal per jaar een reis van 10.000 km. plus nog eens 10.000 km zwerven in Zambia, het Congobekken, Angola, Namibië en Botswana.

De uitgestrekte voedselvluchten van de broedvogels en de aanwezigheid van niet-broedende, vaak rondzwervende vogels, hebben als voordeel dat er weinig plaatsen zijn in de broedtijd waar geen Boomvalken kunnen worden waargenomen. Het is overigens niet eenvoudig om een Boomvalk te zien.

Want de Boomvalk is in ons land nog maar een schaarse broedvogel. Het is duidelijk dat de Boomvalk in Nederland dus sterk is afgenomen. Dit ondanks het feit dat de Boomvalk geen last had van het gebruik van pesticiden (DDT). De Boomvalk is het beste waar te nemen boven heidevelden, meertjes en moerasgebieden, als ze daar in de vlucht jagen op grote insecten en libellen.

In het najaar kun je de Boomvalk regelmatig jagend zien op en bij slaapplaatzen van Zwaluwen.

De Boomvalk staat vermeld op de Rode Lijst als kwetsbaar. De reden daarvoor is de afname van de broedpopulatie.

Van de 750-1000 broedparen in de periode 1998-2000 is nog maar de helft (400-600 broedparen) over.

Geluid

Ze roepen vrij helder en melodieus "kjoew-kjoew-kjoew-kjoew". Verder 'kiet-kiet'en 'kirtji' met variaties.

De Boomvalk stond bekend als een vogel die zijn aanwezigheid luidruchtig bekend maakte, maar de Boomvalk is de laatste decennia steeds heimelijker geworden. Dat was altijd al zo tijdens de incubatietijd en de tijd dat ze kleine jongen hadden, maar nu geldt dit voor de hele broedperiode. Dit maakt het inventariseren van de Boomvalk niet eenvoudiger. De huidige stillere leefwijze heeft vermoedelijk te maken met het vaker aanwezig zijn van voor de Boomvalk gevaarlijke predatoren.

Voedsel

Boomvalken staan bekend om het jagen op vliegende prooien zoals Zwaluwen, Gierzwaluw en libellen. Daarnaast zijn ook Mussen en Spreeuwen een favoriete prooi.

Maar ook andere kleine vogels, vooral die op open terreinen fourageren, behoren tot hun voedselkeus. Echte bosvogels vormen slechts een klein deel van hun prooi.

Moeiteloos zweven Boomvalken met vlakgehouden vleugels rond, af en toe versnellend om met een poot een libel in de vlucht te pakken. In de vlucht worden de vleugels van de libel afgebeten en de libel uit de poot verorberd. Andere prooien zoals b.v. Zwaluwen worden op vaste plekken hoog boven de grond geplukt.

Boomvalken zouden tijdens de trek hun favoriete voedsel, nl. Zwaluwen, volgen op de trek naar het zuiden. In het agrarische gebied lijkt grasland een belangrijk foerageergebied te zijn voor Boomvalken. Boomvalken van het agrarisch gebied weten zich prima binnen het cultuurlandschap zelf te redden en lijken niet direct afhankelijk van natuurgebieden om voldoende voedsel te vinden. De bescherming van de Boomvalk lijkt dan ook te liggen in het behouden van een afwisselend en soortenrijk landschap en niet zo zeer bij een specifieke habitat.

Boomvalk in het Mastbos. Foto: Ria Lambregts

Voorkomen

In zijn overzicht van de Nederlandse broedvogels noemde Haverschmidt de Boomvalk een "weinig gewone plaatselijk talrijke broedvogel, het meest nog in het diluviale deel van ons land, vooral voorkomend in kleine houtopstanden, te midden van open terreinen". Dat de Boomvalk ook reeds in de negentiende eeuw in Noord-Brabant broedvogel was blijkt uit 7 eieren van deze soort, die in 1851 verzameld werden bij Valkenswaard. Over het voorkomen van de Boomvalk tot ± 1940 is weinig bekend.

De Nederlandse populatie had een voorkeur voor verspreid voorkomende grove dennenbosjes op de hogere gronden als broedplaats. Er trad echter een verandering op in de habitatkeuze door de toegenomen predatiedruk. De afname van Boomvalken in de bossen en de daarmee samenhangende verschuiving naar het cultuurlandschap lijkt vooral te maken te hebben met een toegenomen nestpredatie door onder andere de Havik (*Accipiter gentilis*) en de boommarter.

De soort is sinds 1985 als broedvogel bijna verdwenen uit de duinen en uit de heide- en bosgebieden op de zandgronden in Oost- en Zuid-Nederland.

De Boomvalk heeft tegenwoordig een nogal onopvallende levenswijze. Er heeft een verschuiving naar het agrarisch gebied plaats gevonden, waarbij bijv. ook Laag-Nederland werd gekoloniseerd. Er wordt hier veelal in hoogspanningsmasten gebroed. De verschuiving naar het agrarisch gebied lijkt niet goed uit te pakken voor de Boomvalk want ook hier neemt de soort nu af. De bredere landelijke afname is mogelijk ook een effect van het inzakken van de prooidierenpopulaties en een afname van nesten om op te broeden door het afnemen van broedende Zwarte Kraaien. Het bestrijden van de Zwarte Kraai kan dus negatief uitpakken voor de Boomvalk.

Broedbiologie

De Boomvalk komt in alle provincies als broedvogel voor. Boomvalken bouwen zelf geen nest maar maken graag gebruik van oude kraaiennesten in bosranden. Een landschap met hoge bomen lijkt aantrekkelijk te zijn voor Boomvalken. Maar ze broeden ook in laanbeplantingen en hoogspanningsmasten. Het hergebruik van nesten in opeenvolgende jaren komt weinig voor.

Als nestplaats komen alleen de ruïnes van bomen in aanmerking of plaatsen met een vrije af- en aanvliegmogelijkheid en vrij uitzicht zoals hoogspanningsmasten.

Territoriale Boomvalken zijn vrij agressief ten opzichte van soortgenoten. Een vreemde onvolwassen vogel kan een broedpaar soms vergezellen; hoe vaak dit voorkomt is niet bekend en zijn dit altijd jonge vrouwtjes? En wat is de functie hiervan?

De Nederlandse Boomvalken starten met de eileg in mei. De gemiddelde legselgrootte is drie eieren. De eieren zijn geelwit met roodbruine vlekjes en puntjes. De broedduur is 28-33 dagen en begint meestal na het leggen van het tweede ei. De jongen vliegen na 4-5 weken in augustus uit en worden tot het moment van het wegtrekken, half september, soms nog door de ouders gevoerd.

Hans van der Sanden

Bronnen

SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000.

Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederlandse Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.

Broedvogels in Nederland 2020. Sovon Vogelonderzoek.

Avifauna van Noord-Brabant, van Erve 1967.

Vliegbeelden van Europese roofvogels. R.F.Porter. Kim Natuurboeken.

Samenwerkingsverband West Brabantse Vogelwerkgroepen 2007.

Atlas van de West-Brabantse broedvogels, NPN media, Breda.

Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels. Rob G. Bijlsma, Schuyt & Co.

Archief VWG.

Groenfestival in park Wolfslaar

Wat een heerlijke dag was het op 12 april 2026 in park Wolfslaar. Met een stralende zon en een ruim aanbod aan informatie- en doe-krampjes. Kortom, er was van alles te beleven op het Groenfestival. Ook de Vogelwerkgroep was weer van de partij, en met succes.

Onze aanwezigheid trok volop bekijks (zelfs goed voor een foto in BN DeStem!). De opvallende paraplu van Maurice bleek een echte blikvanger en een handig startpunt voor leuke gesprekken. Ondertussen gaven onze leden enthousiast uitleg bij de opgezette vogels en vertelden we bezoekers alles over onze activiteiten.

Voor de jonge natuurliefhebbers was er een knutsel-feestje: samen met vrijwilligers van Hobbyclub Princenhage maakten ze vrolijke wollen vogeltjes. En niet een paar... maar liefst meer dan 120 stuks! Tijdens het knutselen vertelden kinderen enthousiast hun eigen vogelverhalen, van de tuin thuis tot die bij opa en oma.

Missie geslaagd: veel leuke gesprekken, nieuwe ontmoetingen en volop gedeelde liefde voor vogels en natuur.

Dank aan de volgende leden van de Vogelwerkgroep: Bas, Bert, Ger, Joop, Louise, Maurice, Piet, en de Crea-begeleiders Aukje, Joke, Veerle, Viola, Veerle en Yanniek. Jullie inzet en enthousiasme maakten deze dag tot een succes!

Ineke Buijsters

Vogelknutselen olv. Ineke Buijsters. Foto: Maurice Verschuren

bn@destem.nl • e-mail: redactie.stad@bn@destem.nl • maandag 13 april 2026

NATUUR | TWEEDE GROENFESTIVAL IN BREDA ZET BEZOEKERS AAN OM OMGEVING TE VERGROENEN

'Inspirerend dat iemand verder denkt dan eigen tuin'

Hoe kun je zelf je steentje bijdragen aan een gezonde, groeiende stad? Hoe trek je meer vogels of insecten aan? De tweede editie van het Groenfestival vanuit Breda National Park City in Boerderij Wolfslaar trok heel wat publiek.

Staven van Breda
Breda

Mensen moeten die natuur ook leren kennen en zien hoe leuk dit is. Dit is ook wel een goed moment om te hebben het ook groenies met het voor. We hebben dit jaar ook de meer aanbod. Er bestaan zoveel initiatieven die het goed bij passen", zegt Iris Blom van de organisatie.

Vorig jaar stond de eerste editie van het Groenfestival plaats in de zomer. Het was moeizaam moment voor een dergelijk evenement, maar de reden was dat Breda nog niet officieel de stad National Park City was. Dat het festival ook een rode draad zou zijn valt nu ook duidelijk. Al bij de ingang werd je in het verleden meegenomen en nu zie je veel meer dat er een afgeleid idee achter het evenement zit.

"Alles wat je hier ziet is ook heel leuk en komt uit deze omgeving. We willen mensen inspireren zelf te doen in hun tuin. Vorig jaar hadden we ongeveer hetzelfde aanbod en daarbij waren mensen maar nu zie je gewoon veel meer deelnemers. In dat dat bezoekers hier bij ontmoeten, omdat iedereen hier dat hoe leuk het is kan zijn. Het inspireert en geeft zoveel positieve energie", zegt Blom.

Over het terrein hadden er een aantal exposities. De medewerkers, die bezoekers aanpakten met een demonstratie van natuurbeheer en de IVN, van vogels, insecten en klimplanten van hoe je ze in je eigen tuin kunt krijgen. Ik wil mijn tuin meer verduurzamen en het lijkt me heel leuk als er ook wat meer vogels komen. Nu wil ik eigenlijk wel een afgeleid gaan bouwen voor in de tuin. Of nu ja, dat moet mijn man dan gaan doen, maar dat zander moet ik nog bij 'in planen', zegt Anja Nuijten. Het is nu in Huis van Natuur. "Ik heb, nou, eigenlijk kunnen ook benutten die bladen, dat werkt denk ik niet zo goed."

Wat het hier inspirerend is voor het stel, is wel duidelijk. "Wij weten in de Haagse Beemden, aan een waterkant. Daar wil ik ook meer planten zetten. Toen echt op loop treden langzaam richting de uitgang en in hier eigenlijk bij te weten. Maar wil hebben een grote inspiratie en bevoegd. Het is leuk om te zien hoe andere zaken aanpakken, dat dit is altijd leuk. Wij bezoekers meer moet."

A De kraam van de West-Brabantse Vogelwerkgroep iskt behoorlijk bakje.

Eigenlijk wil iedereen hier een steentje bijdragen

— Chaméline Nieuwland

Natuurfotowedstrijd

Wintrouwder Frier bakker trakteert samen met Breda Beemden de natuurbezoekers op. "Het verhaal van Breda National Park City is nog veel belakker, denk ik. Het festival wordt die partij wat ik heel goed. Mensen vinden het gewoon heel leuk om bezig te zijn. Het eigen stad nog beter te maken."

Bezoekers geven elkaar tips en doen inspiratie op.

Voorlichting door Maurtice. Foto: Ineke Buijsters

Zurenhoek

Algemeen

Zurenhoek is een aaneengesloten natuurgebied, gelegen ten zuidoosten van Bergen op Zoom. Het gebied omvat 285 ha en is eigendom van het Brabants Landschap.

Ligging en bereikbaarheid

Zurenhoek ligt grofweg tussen Landgoed Mattemburgh en Wouwse Plantage, ten zuidoosten van Bergen op Zoom. Je komt er door te navigeren naar de kruising van de Zoomvlietweg en Zurenhoek, Wouwse Plantage (of toets in: Zoomvlietweg 63). Er is daar ruimte om aan de kant van de (zand)weg te parkeren.

Zie ook: [Brabantse Wal: Routes, Info, Nieuws en Activiteiten](#)
» [Brabantslandschap.nl](#)

Beschrijving

Het hele gebied bestond ooit uit stuifduinen. Je vindt er dus hoogteverschillen; kleine heuveltjes tot 8 meter hoog. In het verleden heeft men het stuifzand beplant met dennen om het stuiven tegen te gaan en voor houtproductie. Van het vroegere stuifzandgebied zijn nu alleen de Borgvlietse Duinen overgebleven; een zandvlakte omringd door bossen. Hier broedt de Nachtzwaluw; er zijn elk jaar excursies waarbij na zonsondergang de Nachtzwaluw te horen en/of te zien is. Het gebied is normaal gesproken na zonsondergang niet toegankelijk.

De laatste jaren wordt het eentonige dennenbos langzaam omgevormd naar gemengd bos; loofhout én naaldbout. Je vindt veel berken, lijsterbessen, vuilboom, kastanje, hulst, Amerikaanse eik en vogelkers tussen de oudere dennen. Nu, eind april, geurt het hele bos naar de bloeiende lijsterbes. Er wordt geprobeerd om de oppervlakte aan actief stuifzand weer te vergroten om de specifieke flora en fauna te bevorderen.

Mogelijkheden

Op de website van het Brabants Landschap staat een wandeling van ongeveer 6 kilometer die je kunt downloaden. In het gebied zijn verschillende gemarkeerde wandelingen uitgezet. Naar het oosten grenst het gebied aan Wouwse Plantage, in het zuidwesten ligt de Woensdrechtse Heide en Landgoed Mattemburgh. In het zuiden vind je Vliegbasis Woensdrecht en in het noordwesten de landgoederen Lievensberg en Zoomland. Kortom, je kunt hier eindeloos struinen. Je deelt je wandeling met fietsers en hardlopers, maar dat kan door de week anders zijn.

Wat is er te zien en te horen

Zwartkop, Roodborst, Houtduif, Holenduif, Koolmees, Pimpelmees, Gekraagde Roodstaart, Fazant, Zwarte Kraai, Grote Bonte Specht, Vink, Boomkruiper, Boomklever, Tjiftjaf, Fitis, en zowaar een Wielewaal!

Kijk op [waarneming.nl](#) bij Bergen op Zoom - Borgvlietse Duinen en omstreken.

Wilma Rasink

Borgvlietse duinen. Foto's: Wilma Rasink

Niels Visser

Niels Visser is vogelaar en inmiddels ruim een jaar actief lid van onze vereniging. Naast een drukke baan en vader van een jong gezin heeft Niels nog genoeg energie over en heeft hij interesse om voor 't Hupke diverse artikelen aan te leveren.

Hoe belangrijk is het vogelen voor jou?

Het begon ongeveer vijftien jaar geleden. Ik ging regelmatig met twee vrienden, een ecooloog en een boswachter, mee de natuur in. Het is een manier om tot rust te komen en te onthaasten. Het is een vast onderdeel van mijn leven geworden en ik heb het gevoel dat dit iets is wat ik mijn hele leven blijf doen.

Wat betekent de Vogelwerkgroep voor jou?

Ik ben nog niet zo heel lang lid, maar het spreekt me enorm aan. Mijn eerste kennismaking was tijdens de nieuwjaarsquiz. Sommige mensen ken je alleen van Waarneming.nl en die kom je nu in het veld tegen. Dus samen op pad, van elkaar leren en dat enthousiasme delen. Met mijn werk en jonge gezin zoek ik naar wat momenteel het beste past.

Waarom ben je lid geworden?

Ik ben opgegroeid in de omgeving van Heemskerk en na omzwervingen weer terug in Breda. De Vogelwerkgroep is een mooie manier om mensen te leren kennen met dezelfde interesse. Zo bouw ik mijn netwerk hier op en hoe betekenisvol het werk voor natuurbescherming eigenlijk is.

Wat is je vreemdste ervaring op vogelgebied?

Niet zozeer vreemd, maar een toevallige ontmoeting. Tijdens de zwemlessen van mijn dochter wandelde ik door het Van Koolwijkpark. Daar liep ook een vader van de zwemles en hij had een verrekijker bij zich. Vanaf dat moment gaan we tijdens de zwemles vogelen. Een toevallig gesprek dat iets vast werd.

Wat is je lievelingsvogel?

De Zilvermeeuw verdient meer waardering zeker door z'n eigen gedrag en slimmigheden. De een zoekt naar regenwormen, de ander eet chips uit een open zakje. Die intelligentie en dat aanpassingsvermogen maken hem tot mijn favoriet. Fascinerend zijn de grotere soorten en ik probeer grip te krijgen op de kalenderjaren en verenkleedpatronen van jonge vogels. Alhoewel de Grote Mantelmeeuw, de eindbaas van de kust; die staat er ook altijd indrukwekkend bij.

Wat doe je zoal op vogelgebied?

Ik doe watervogeltellingen en, via John Frijters, tel ik de bezette nesten in een Blauwe Reiger broedkolonie. Daarnaast schrijf ik graag en ben ik veel bezig met uitzoeken en onderzoeken. Op dit moment werk ik aan een artikel over vogeltrek.

Wat is het mooiste vogelland?

Voor mij is dat Nederland. Hier valt heel veel te beleven vooral bij watergebieden, trekvogels, kustlijn en overwinterraars; dat is ronduit indrukwekkend. Je hoeft echt niet ver te reizen voor iets bijzonders. Misschien is dat precies wat ik er zo aan waardeer, dat het gewone hier al zo rijk is.

Wat is je favoriete gebied in Nederland?

De Zuidpier van IJmuiden. Van jongs af aan heb ik de vogels daar leren kennen. Het is geen idyllische plek: er is veel industrie omheen en een populaire plek onder vogelaars. Je hebt er altijd zeevogels, en als de omstandigheden goed zijn, rond april of in september en oktober, kun je er de trek echt zien.

Kun je vogelen combineren met je werk of andere hobby's?

Ik regel veel op afstand via mijn telefoon. Als designer heb ik ook een achtergrond als illustrator en infografisch ontwerper; dieren tekenen heb ik altijd graag gedaan. Het is mijn droom om vogels te tekenen. Ooit wil ik die twee werelden combineren, want ik hou van allebei.

Zijn we nog wat vergeten?

Van nature ben ik digitaal ingesteld en werk ik veel met nieuwe tools en technieken, ook in het vogelen. Daarbij merk ik ook een keerzijde: de neiging om de natuur door een telefoonscherm te beleven. Steeds vaker leg ik mijn telefoon weg om gewoon te kijken met de verrekijker en niets in te voeren. Misschien klinkt dat raar uit mijn mond, maar soms is genieten van het moment belangrijker dan alles vastleggen.

Ineke Buijsters

De Raaf

Een vogelsoort die de laatste decennia is toegenomen, is de Raaf (Corvus corax).

Eveneens rondom Breda is de kans aanwezig om deze grote kraaiachtige steeds vaker te bewonderen.

Een standvogel van grote open gebieden en landschappen, afgewisseld met dichte bossen.

Algemeen

De Raaf komt bijna in geheel Europa voor.

Tot ca. 1948 broedde er jaarlijks een enkele Raaf in Nederland, maar door sterke verstoring en afschot was hij bijna uitgestorven.

Vanaf 1905 tot ca 1920 broedden er jaarlijks ca. 4 Raven in Noord-Brabant.

Dankzij een herintroductieprogramma zijn de eerste jonge Raven in 1966 vanuit Sleeswijk Holstein naar de Veluwe gehaald. In 1969 kwamen de eerste jonge Raven vrij uit de kooi, en konden op de Veluwe en op de Utrechtse Heuvelrug een rustig leven opbouwen. Ook in andere delen van ons land werden er volièrès met Raven uitgezet. De Raaf werd weer een zeldzame broedvogel in ons land. In 1976 zijn er 3-5 broedparen gelokaliseerd.

In 1969 tot 1986 werden 58 broedgevallen ontdekt; een kleine populatie die nog onder druk stond van vervolgingen zoals jacht en vergiftigingen.

Broedende exemplaren werden waargenomen op de Veluwe en op de Utrechtse Heuvelrug.

Van 1998 tot 2000 werden er ca 90-100 territoria vastgesteld.

De Ravenpopulatie breidde zich verder uit; buiten de Veluwe werden gebieden bezet in Flevoland, de IJsseldelta, de Binnenduinrand en in de Achterhoek.

De populatie werd tijdens deze Atlasperiode van 2013-2015 geschat op 110-145 territoriale paren.

Noord-Brabant

Vanaf 2012 werd een broedgeval in Oost-Brabant waargenomen in de Maashorst nabij Uden.

Zelfs hoogspanningsmasten werden betrokken bij de territoriale inspanning van de Raven.

In het jaarverslag van de Ravenwerkgroep Nederland staat vermeld dat er al vele broedsels worden genoteerd en gelokaliseerd: Gelderland (36), Overijssel (22), Drenthe (21), Limburg (ca. 4) en Noord-Brabant (19).

Van 5 broedgevallen in 2019 tot zelfs al 19 broedgevallen in 2025!

Bij ons in de omgeving zijn broedgevallen bekend nabij Breda, Oosterhout, Alphen, Rucphen en Zundert.

Raven zijn vaak te zien rondom Breda

Vooraf de bosgebieden van Alphen-Chaam, Dorst, Mastbos, Liesbos en Galderse Heide zijn favoriet.

Ook dit jaar zijn er al diverse Raaf-waarnemingen van onze leden steeds dichterbij de stad, onder andere het Markdal en de Lage Vuchtpolders.

Een zeer succesvol broedjaar was 2025. De Nederlandse populatie wordt nu geschat op 154 broedgevallen.

Het laatste jaar is bekend geworden, dat onderzoek met gezenderde Raven in ons land al 'samenwerkend' gedrag vertonen in samenhang met de aanwezigheid van de wolf en zijn jacht op prooidieren!!

Met dank aan Hans voor de 2023 waarnemingen uit ons archief.

Willem Veenhuizen

Raaf

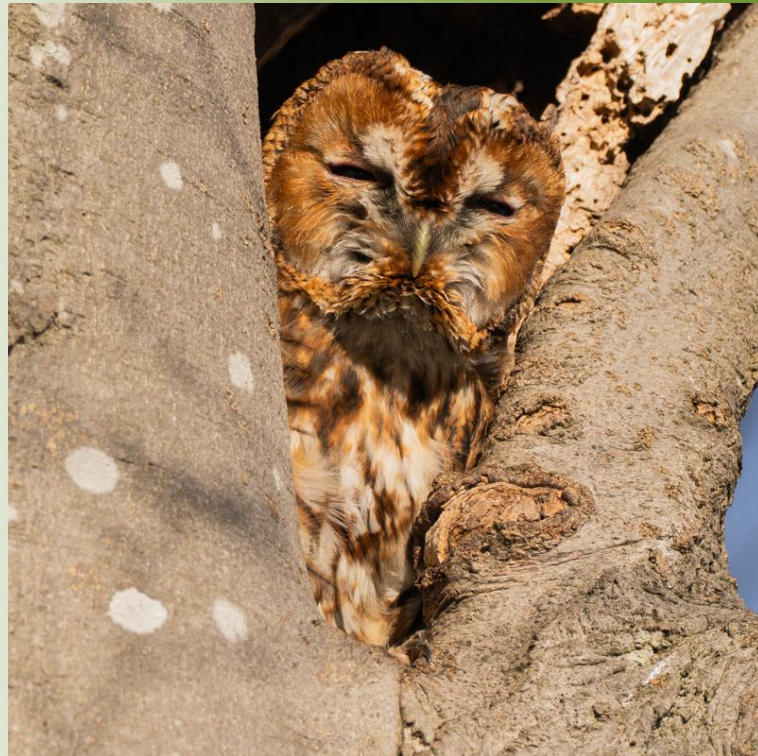

Foto: Leo Wijering

Waarnemingen

Waarnemingen verzameld door Hans van der Sanden

2	Appelvink	2026-03-30	Rijsbergen - dorp	Gerard Sand
2	Baardman	2026-04-19	Brabantse Biesbosch - Noorderplaat	Hans Diepstraten
6	Beflijster	2026-04-11	Breda - Rooskensdonk	Rutger van Ouwerkerk
1	Blauwe Kiekendief	2026-04-01	Etten-Leur - Kelsdonk e.o.	Andres Scherff
1	Boomvalk	2026-04-21	Baarle-Nassau - Eikelenbosch	Ronald Buynsters
11	Bosruiter	2026-04-26	Etten-Leur - Zwartenbergse Polder	Netty Rook
1	Braamsluiper	2026-04-25	Breda - Park Hoge Vucht	Erik Dinslage
1	Bruine Kiekendief	2026-03-22	Stroomgebied Molenleij	Niels Visser
1	Casarca	2026-04-22	Terheijden - Binnenpolder	Egbert Eilander
1	Dwerggans	2026-02-25	Breda - Lange Bunders en Slangwijk	Rutger van Ouwerkerk
3	Dwergmeeuw	2026-04-24	Prinsenbeek - Weimeren	Erik van Boxtel
2	Engelse Kwikstaart	2026-04-14	Breda - Lage Vuchtpolder	Hans Goossens
1	Fluiter	2026-04-20	Prinsenbeek	Tim van Oerle
15	Gele Kwikstaart	2026-04-07	Breda - Lage Vuchtpolder	Bianca van den Berg
2	Gierzwaluw	2026-04-11	Breda - Rooskensdonk	Rutger van Ouwerkerk
100	Goudplevier	2026-02-07	Brabantse Biesbosch - Noordwaard	Leo Nagelkerke
10	Groenpootruiter	2026-04-21	Galder - Galdersche Heide	Rutger van Ouwerkerk
1	Grote Alexanderparkiet	2026-02-02	Halsteren - Spinolaberg e.o.	Wim Scholten
41	Grutto	2026-03-16	Breda - Lage Vuchtpolder	Raymond van Breemen
1	Havik	2026-03-04	Oosterhout (NB) - Boswachterij Dorst	Jan Boers
275	IJslandse Grutto	2026-04-11	Brabantse Biesbosch - Noordwaard	Hans Diepstraten
1	Klapekster	2026-03-02	Prinsenbeek - Weimeren	Mark Nuiver
84	Kleine Zwaan	2026-02-05	Woensdrecht - Grindweg e.o.	Wim Scholten
150	Kluut	2026-03-15	Brabantse Biesbosch - Noordwaard	Piet van Iersel
1	Koekoek	2026-04-06	Chaam - 't Broek	Ellie Pruiksma
2	Kraanvogel	2026-03-06	Galder - Kerzelse Beek e.o.	Rutger van Ouwerkerk
5	Krooneend	2026-03-21	Molenplaat - Plaatkade	Remko Hanssens
15	Kruisbek	2026-04-03	Bergen op Zoom - Lievensberg	Hans van Kluiven
2	Middelste Bonte Specht	2026-03-04	Breda - Liesbosch	Sylvia Goosen
3	Morinelplevier	2026-04-28	Achtmaal - Begijnmoeren / grens	Hans van Kluiven
1	Nachtegaal	2026-04-15	Brabantse Biesbosch - Noordwaard	Cees Huijben
85	Oeverzwaluw	2026-04-15	Breda - Waterakkers	Raymond van Breemen
2	Paapje	2026-04-25	Breda - Lange Bunders en Slangwijk	Mark Langstraat
1	Pallas' Boszanger	2026-03-14	Dinteloord	Leo Nagelkerke
15	Pijlstaart	2026-02-15	Galder - Galdersche Heide	Giggi Van Melick
4	Raaf	2026-02-26	Alphen (NB) - Alphensche Bergen	Hans Mauritsz
20	Regenwulp	2026-04-26	Chaam - Bleeke Heide	Remko Hanssens
1	Rode Wouw	2026-04-07	Chaam - Bleeke Heide	Willem Veenhuizen
1	Roerdomp	2026-04-20	Brabantse Biesbosch - Polder Lepelaar	Ernest Piethaan
2	Slechtvalk	2026-03-15	Zevenbergen - Achterdijk	Corine Alsemgeest
1	Snor	2026-04-14	Hooge Zwaluwe - Zonzeelsche Polder	Mitchell Krijnen
1	Sprinkhaanzanger	2026-04-12	Breda - Lange Bunders en Slangwijk	Cobi van Wijngaarden
2	Steltkluut	2026-04-26	Prinsenbeek - Weimeren	Hans van Kluiven
7	Tapuit	2026-04-12	Breda - Hooijdonk	Erik van Boxtel
2	Temmincks Strandl.	2026-04-20	Prinsenbeek - Weimeren	Rutger van Ouwerkerk
1	Tuinfluiter	2026-04-10	Bavel - Gilzewouwerbeek	Peter Melissen
14	Tureluur	2026-03-23	Chaam - Bleeke Heide	Ria Lambregts
1	Visarend	2026-04-26	Breda - Mastbosch - Kogelvanger	Egbert Eilander
18	Watersnip	2026-03-04	Breda - Hooijdonk	Rutger van Ouwerkerk
10	Witgat	2026-04-07	Chaam - Bleeke Heide	Ria Lambregts
3	Zilverplevier	2026-02-07	Dintelse Gorzen - Schelphoek (BR5188)	Raymond van Breemen
2	Zwarte Ruiter	2026-04-24	Galder - Galdersche Heide	Jarek van Houten
2	Zwarte Stern	2026-04-17	Brabantse Biesbosch - Noordwaard	Hans Diepstraten
1	Zwarte Wouw	2026-04-15	Brabantse Biesbosch - Polder Vogelenzang	Cees Huijben

Zomertaling m+vr
Zoommeer
Steenloper, Texel
Bosuil, Ulvenhout
Goudplevieren, Texel
Rosse Grutto m+vr, Texel

Foto's: Ria Lambregts

